

Dijital Okuryazarlık ve Mahremiyet Çerçevesinde İnternet Tabanlı Hizmetlerin Kullanımı: Kayseri Kırsalında Bir Araştırma*

Usage of Internet-Based Services in the Context of Digital Literacy and Privacy:
A Research in Rural Kayseri

Burak ÜNLÜ** Vahit İLHAN***

Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Received: 17.05.2023 ■ Kabul Accepted: 29.11.2023

ÖZ

İnternet ve internet tabanlı hizmetlerin kullanımı sadece altyapı olanaklarının daha fazla olduğu kent merkezlerinde değil, kırsal bölgelerde de hızla yaygınlaşmaktadır. Mobil internet altyapı hizmetlerinin de etkisiyle günümüzde Türkiye'deki hanelerin yaklaşık yüzde 94'ü ve bireylerin yüzde 85'i internet kullanmaktadır. İnternetin ve ilişkili diğer hizmetlerin yeni kullanıcıları, önceki ve tecrübeli kullanıcılara göre daha dezavantajlı konumdadırlar. Potansiyel tecrübe eksiklikleri kullanıcıları dolandırılma, yanlış bilgi edinme ve mahremiyet ihlali gibi risklere açık hale getirir. Bu riskin kent merkezlerinden kırsal bölgelere doğru arttığı söylenebilir. Bu bağlamda çalışmada, kırsal bölgelerde yaşayan enformasyon ve iletişim teknolojisi kullanıcılarının dijital okuryazarlık düzeyleri ve çevrim içi mahremiyete ilişkin tutumlarının araştırılması amaçlanmıştır. 2021 yılında, Kayseri'nin ilgili mevzuat değişiklikleri öncesinde köy veya belde statüsünde olan mahallelerinde yaşayan 374 katılımcı ile yüz yüze anket yöntemi ile gerçekleştirilen saha araştırması sonucunda, katılımcıların dijital okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu ve bu düzeyin yaşa, eğitim seviyesine ve kullanım sıklıklarına göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, katılımcıların mahremiyet konusunda hassas ve dikkatli oldukları ve kendi mahremiyetlerine ilişkin kaygılarının yüksek olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dijital Okuryazarlık, Mahremiyet, Çevrim İçi Mahremiyet, İnternet Tabanlı Hizmetler, Dijital Vatandaşlık, Ağ Toplumu, Kayseri.

ABSTRACT

The use of the internet and internet-based services is rapidly spreading not only in urban centers where infrastructure facilities are more abundant, but also in rural areas. With the influence of the infrastructure services offered by the mobile internet, approximately 94% of households and 85% of individuals in Türkiye use the internet today. New users of the Internet and other related services are more disadvantaged than previous and experienced users. The potential lack of experience exposes users to risks of fraud, misinformation, and privacy breaches. It can be said that this risk increases from urban centers to rural areas. Within this framework, the current study investigated the digital literacy levels and online privacy behaviors of information and communication technology users living in rural areas. As a result of the field research conducted by face-to-face survey method in 2021 with 374 participants living in the neighborhoods of Kayseri, which had the status of village or town before the legislative changes, it was concluded that the digital literacy levels of the participants were low and this level varied according to age, education level and frequency of use. In addition, it was observed that the participants were sensitive and careful about privacy and had high concerns about their own privacy.

Keywords: Digital Literacy, Privacy, Online Privacy, Internet-Based Services, Digital Citizenship, Network Society, Kayseri.

* Bu çalışma, 2022 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan "Dijital Okuryazarlık ve Mahremiyet Bağlamında Kırsal Bölgelerde İnternet Tabanlı Hizmetlerin Kullanımı: Kayseri Örneği" başlıklı doktora tezi için gerçekleştirilen saha araştırmasına dayanmaktadır. İlgili saha araştırmasında elde edilen veriler ve güncel literatür dikkate alınarak bu araştırma makalesi yazılmıştır.

Giriş

1990'lı yılların ortasından itibaren bir hizmet olarak sunulmaya başlanan internet, öncelikli olarak halihazırda hanelere uzanan bakır telefon kablolarının oluşturduğu altyapı ile ulaştırılmış, daha sonra fiber optik kablo altyapısı ile desteklenerek hız ve kapasitesi artırılmıştır. Mobil internet hizmeti ise kablo altyapısı ihtiyacını büyük ölçüde ortadan kaldırarak kullanıcıların kent merkezlerine yakın ya da fiber optik kablo altyapısına sahip konumlarda olmalarına bakılmaksızın geniş bantta internete erişim imkânı sağlamıştır. Bu gelişmeler neticesinde, dünya genelinde internet kullanım oranı yaklaşık yüzde 70'lere ulaşmıştır. Türkiye'de 2010'ların ilk yıllarında bireylerin %47,4'ü internet kullanırken, bu oran son yıllarda %85'lere çıkmıştır (TÜİK, 2013, 2022). Diğer bir ifadeyle, yaklaşık 10 yıllık süreçte internet kullanıcı sayısı neredeyse iki kat artmıştır.

İnternete erişebilen nüfusun hem dünya genelinde hem de Türkiye'deki bu artışı, yirmi birinci yüzyılın başlarında gündeme gelen dijital bölünmeyi (digital divide) büyük ölçüde kapatan bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak, araştırmacılar internete erişimi eşitlemenin dijital bölünmeyi ortadan kaldırmadığını, form değiştirerek devam ettiğini ifade ederler. İkinci düzey dijital bölünme olarak nitelendirilen bu bölünme, erişimi değil interneti kullanan bireyler arasındaki beceri farklılıklarına dikkat çeker (van Deursen & van Dijk, 2014, 2019). Bu becerileri, dijital yetkinlikler ya da dijital beceriler olarak nitelendirmek ve bu becerilere sahip bireyler dijital okuryazar olarak anmak mümkündür.

İnternet kullanımının süratle arttığı bir ortamda bu kullanımların dijital yetkinliklerle desteklenmemesi dijital eşitsizliklerin oluşması ve derinleşmesi ile sonuçlanır. İnternetin tecrübesiz kullanıcıları; yanlış bilgilendirme, dolandırılma, hacklenme ve kişisel verilerini açık etme gibi pek çok riskle karşı karşıya kalabilir. Tecrübesiz kullanıcılar çoğu durumda hiçbir saldırı ya da zorlama altında kalmadan, kendileri de kişisel bilgilerini internette açık etmekte ve dijital mahremiyetlerini yitirmektedirler. Bu gibi risklerin önüne geçmek ve fırsat eşitliğini tesis edebilmek

için dijital okuryazarlık giderek daha fazla önem kazanan bir konudur.

Buradan hareketle bu çalışmada, hem tecrübesiz kullanıcıların en kolay karşı karşıya kalacakları risklerden biri olduğu için mahremiyet hem de bu risklerle mücadelede ve fırsat eşitliği sağlamadaki öneminden dolayı dijital okuryazarlık kavramı gündeme alınmıştır. Bu iki kavram çerçevesinde inşa edilen araştırmada, internet ile daha yakın bir zamanda tanıştıkları düşünülen kırsal bölgelerde yaşayan bireylere yönelmiş ve onların dijital okuryazarlık düzeyleri ile çevrim içi mahremiyet konusundaki kaygı ve düşünceleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın evrenini Kayseri'nin dört merkez ilçesi hariç tüm ilçelerindeki, 2012'deki yasa değişikliği öncesinde köy ve belde statüsünde olan mahallelerde yaşayan enformasyon ve iletişim teknolojisi kullanıcıları oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan veriler, yukarıda anılan evrenden kolayca örneklem yöntemi ile seçilen ve 2021 yılının Ağustos ayında 374 katılımcıya yüz yüze uygulanan anketlerden elde edilmiştir. Çalışmada ilk olarak dijital okuryazarlık ve mahremiyet kavramlarına ilişkin literatür incelenmiş, daha sonra yapılan araştırmaya ilişkin metodolojik bilgiler ve bulgular okuyucu ile paylaşılmıştır.

Mahremiyet

Mahremiyet, farklı perspektiflerden değerlendirilebilen ve farklı kültürler, toplumlar, dinler tarafından farklı şekillerden tanımlanan bir kavramdır (Kodak, 2018; Semiz Türkoğlu, 2018). Kavram literatürde, ihlal edilmemiş yaşam alanı içerisinde hareket özerkliği (Conklin, 1976); diğerlerine karşı bir muamma olarak kalma ve başkalarının kendisi hakkındaki algısını kontrol edebilme arzusu, kendini gizleme (Jourard, 1966) ve bireyin benliğine ya da grubuna erişimi üzerindeki seçici kontrolü (Altman, 1976) olarak tanımlanmıştır. Wacks ise (2010), mahremiyet fikrinin yalnız bırakılmayı, kendimiz olmakta özgür olma arzusunu, başkalarının merakı tarafından engellenmemiş ve kısıtlanmamış olmayı kapsadığını söyler.

Privacy and Freedom (Mahremiyet ve Özgürlük) adlı öncü eserinde Westin (1967), mahremiyete ilişkin teorisini insanların başkalarının onlara erişebilme imkanlarından geçici olarak azade kalarak, başka bir ifade ile “erişilmeyerek”, kendilerini korumaları esasına dayandırır ve bu hakkı “bireylerin, grupların veya kurumların, diğerleriyle iletişime girdiklerinde kendileri hakkındaki bilgiyi ne zaman, nasıl, ne ölçüde vereceklerini belirleme yetkisi” olarak tanımlar (Yüksel, 2009, s. 278).

Uygarlaşma ile belirginleşen mahremiyet ihtiyacı, belki de ironik bir şekilde, yirmi birinci yüzyıl teknolojilerine karşı pozisyonunu kaybetmektedir. İnternet kullanımının yaygınlaşması, bireylerin farkında olarak ya da olmayarak daha önce eşi görülmemiş bir boyutta veri üretmelerine sebep olmuştur. Bireylerin, gerek internet ya da internet tabanlı hizmetler ile kurduğu iletişimler, bağlantılar gerekse farkında olmadan bıraktıkları dijital ayak izleri (digital footprints) dijitalleşen ve ağ toplumu olarak nitelendirilen toplumlarda mahremiyetin korunmasının önünde bir engel oluşturmaktadır. Milne ve Gordon (1993) ve Cairncross (2002) gibi araştırmacıların değindiği gibi teknolojik inovasyonlar bireysel mahremiyeti aşındırmaktadır. Bu aşınmada, enformasyon teknolojilerinin sahip olduğu kalıcılık, aranabilirlik ve çapraz dizinlenebilirlik gibi özellikler etkilidir (Tufekci, 2008). Mahremiyeti sınırlandıran ya da aşındıran her ne kadar teknolojilerin içkin özellikleri olarak nitelendirilse de kullanıcı tarafında da bir yaklaşım değişimi olduğu söylenebilir.

Westin’in (2003), resmettiği dört perdelik mahremiyet sahnesi 1945’ten 2002’ye kadar olan bir zaman dilimini kapsar. İkinci Dünya Savaşı’nı takip eden ilk on beş yıllık periyodu (1945-1960) mahremiyet için bir referans noktası olarak değerlendiren Westin, bu süreçte enformasyon teknolojilerindeki gelişimin sınırlı olmasına değinir ve mahremiyetin üçüncü düzey bir toplumsal sorun olduğunu söyler. 1961-1979 arası periyot, günümüzdeki anlamıyla mahremiyetin gelişiminin ilk evresidir ve bir sorun olarak enformasyonel mahremiyetin ve mahremiyete yönelik endişelerin yükselişine sahne olur. 1980-

1989 dönemi, mahremiyetin gelişimindeki ikinci evredir ve Westin (2003) tarafından -bilgisayar performanslarının artmasına, ancak mahremiyetle ilişkili konularda köklü değişikliklerin olmamasına atfen- “fırtına öncesi sessizlik dönemi” şeklinde nitelendirilir. 1990-2002 tarihlerini kapsayan periyot için, bireylerin devlete, özel ve kâr amacı gütmeyen sektöre güveninin azaldığını ve özellikle özel şirketlerle kişisel bilgilerin paylaşılması konusunda duydukları güvensizliğe değinen Westin, bu tarih aralığını mahremiyetin gelişiminin üçüncü evresi olarak ifade eder. Westin’in değerlendirmeleri, sosyal medya çağının öncesindeki, bilhassa ABD’de yapılan telefon ya da posta yolu ile gerçekleştirilen anket araştırmaları ile insanlardan toplanan verilere ilişkindir. Web 2.0 ve sosyal medya çağının beraberinde getirdiği tutum ve davranış değişiklikleri, Westin’in 2002 yılında sonlandırdığı mahremiyetin gelişiminin üçüncü evresini takip eden yeni bir evre önermeyi mümkün kılar: İçinde bulunduğumuz evre “mahremiyetin gelişimindeki duraklama evresidir.”

Dijital dünyada mahremiyetin aşınmasında ne teknolojileri ne sektörü ne de bireyleri tek sorumlu ilan etmek doğru olur. Kişisel verilerin işlenmesi, saklanması ve üçüncü şahıslara satılması, önemli bir ekonomik modele dönüşmüş olsa da bireyler bu modelin bir parçası olmak için zorlanmazlar, gönüllü olarak katılım sağlarlar. Bu noktada, hizmetlere erişim için çoğu durumda “zorunda kalma” söz konusu olduğunu da hatırlatmak gerekmektedir. Bireylerin, kişisel verilerinin işlenmesi ve üçüncü şahıslarla paylaşılması riskinin bilincinde oldukları halde bu hizmetleri kullanmayı tercih etmeleri literatürde, mahremiyet ikilemi (privacy dilemma) (Brandtzæg vd., 2010) ya da mahremiyet paradoksu (privacy paradox) (Barnes, 2006; Norberg vd., 2007) olarak adlandırılır.

Waldo ve diğerleri (2007), bilgi toplumunda mahremiyeti etkileyen üç büyük ölçekli faktör tanımlar. Araştırmacılara göre günümüz toplumunda mahremiyet, (1) teknolojik değişim, (2) toplumsal trendler ve (3) koşullardaki kesintilerden etkilenmektedir. Bireyler gelişen teknolojiler sayesinde en basit ifade ile daha fazla

veri üretmekte ve saklamaktadır. Bu teknolojik gelişimleri takip eden toplumsal trendler de (sanallık, sürekli erişilebilirlik) mahremiyet üzerinde etkilidir. Üçüncü faktör olan koşullardaki kesintiler ile tüm dünyayı bir şekilde etkileyen saldırılar (2001 yılında Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a gerçekleştirilen yıkıcı saldırılar), skandallar (1972-1973 Watergate Skandalı) ya da salgınlar (SARS ve kuş gribi) kast edilmektedir (2007, s. 28). 2020 yılının başından itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını da bu tip bir kesinti olarak değerlendirilebilir. Bu faktörler çerçevesinde değerlendirildiğinde, çağımızda bireylerin sosyalleşmek, topluma katılmak, kimlik oluşturmak için ve güvende hissedebilmek için kendi enformasyonel mahremiyetlerinden feragat ettikleri söylenebilir.

Ağ toplumunun vatandaşları haline gelen bireyler için bir ritüel haline alan sosyal ağ sitesi kullanımı pratiğinin yarattığı ya da yaratabileceği potansiyel mahremiyet riskleri ve bireylerin bu riskler karşısındaki tutum ve endişeleri, bu mecraların ilk ortaya çıktığı dönemden bu yana iletişim çalışmaları literatürü içerisinde varlık göstermektedir. Araştırma sorunu çevrim içi mahremiyet olan araştırmalar incelendiğinde, özellikle yeni yüzyılın başında yapılan araştırmaların, interneti kullanmaya başlayan veya ağ toplumuna katılan bireylerin büyük çoğunluğunun mahremiyet endişeleri taşıdıklarını gösterdiği söylenebilir (akt. Buchanan vd., 2007). Sosyal ağ siteleri öncesinde yapılan bir araştırmaya göre, internet kullanıcılarının yüzde 80'den fazlasının "fazla kişisel ya da gereksiz olduğunu hissettiği için bir internet sitesine bilgi vermeyi reddettiği" ve "bir internet sitesinden kendi adlarının ya da adreslerinin pazarlama amaçlı listelerden silinmesini istediği" (Milne & Culnan, 2004) bu endişe ile ilişkilendirilebilir. Sosyal sitelerinin ortaya çıkışı, bireylere, özellikle de üniversite öğrencilerine, kişisel verilerini paylaşarak kimliklerini aktif bir şekilde inşa etme (Boyd, 2008) şansı vermiş ve bu "yenilik" Waldo ve mesai arkadaşlarının ifade ettikleri türden bir toplumsal trend yaratmıştır. Bu trend, tek başına mahremiyet endişelerini ortadan kaldırmasa da azımsanamayacak miktarda

kişisel bilgi, tüm endişelere rağmen ilgili sitelerde paylaşılmaktadır. Bu durumun literatürde, mahremiyet ikilemi, mahremiyet paradoksu gibi kavramlarla açıklandığına değinilmiştir. Bu kavramlara ek olarak kullanıcıların elde edecekleri hizmet ya da sonuç ile (örneğin sosyalleşme, kimlik oluşturma, popülerleşme, tanınma vb.) kendi mahremiyetlerini "takas ettikleri" söylenebilir. Trade-off (takas) olarak adlandırılacak bu modelde (Strauß, 2015), bireylerin tüm endişelerine rağmen sosyal ağ sitelerinde kişisel bilgilerini ifşa etmelerini açıklamak için kullanılabilir.

Baruh, ve diğerlerinin (2017), literatürdeki çevrim içi mahremiyete ilişkin araştırmalar üzerinde gerçekleştirdikleri meta-analiz, çevrim içi mahremiyet tutumları, endişeleri ve davranışları hakkında kapsamlı bir değerlendirme ortaya koyar. Elde edilen sonuçlardan biri, mahremiyet endişelerinin, mahremiyet paradoksu yaklaşımının aksine, çevrim içi hizmetleri kullanımlarını etkilediğidir. Mahremiyet paradoksu ise, sadece sosyal ağ sitelerinin kullanımları için hala söz konusudur. Yapılan analizlere göre kültürel ve yasal sistem farklılıkları, cinsiyet ve araştırmalardaki veri toplama şekli potansiyel ılımlı etki faktörleri olarak değerlendirilir. Ayrıca, araştırmacılar kadınların mahremiyet okuryazarlığı açısından dezavantajlı olsalar bile, mahremiyetlerini korumak için harekete geçme ihtimallerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna varırlar. Araştırmacılara göre, sosyal ağ sitesi kullanımında gözlemlenen mahremiyet paradoksu ise Petronio'nun (2002) "iletişim mahremiyeti yönetimi" (CPM) teorisi ile açıklanabilir. Bu teoriye göre bireyler mahremiyet sınırlarını yönettikleri kuralları, kendi motivasyonlarından ve risk-fayda analizlerinden etkilenir.

Dijital Okuryazarlık

Günümüzün ağa bağlı ve giderek ağ toplumuna dönüşen toplumlarında yaşayan dijital vatandaşların, bu sistem içerisinde birey olabilmeleri ve temel haklarını talep edip kullanabilmeleri için dijital ortam ve platformları etkin bir şekilde kullanabilmeleri, risk ve fırsatlar hakkında bilgi sahibi olmaları, dijital ortamlarda

karşılaşması olası tehdit ve tehlikelerden kendilerini korumayı bilmeleri, etik davranmaları ve bu ortamlar içinde üretme, pazarlama, paylaşma, öğrenme, yaşama ve tüketme gibi yeteneklere sahip olmaları gereklidir. Tüm bu gereklilikler ise dijital okuryazarlık ile ilişkilendirilebilir (Sağıröğlü vd., 2020). Paul Gilster (1997) tarafından önerilen dijital okuryazar kavramı, basitçe ağa bağlı bilgisayar kaynaklarına erişme ve bunları kullanma yeteneği olarak tanımlanır. Kavram aynı zamanda, günlük yaşamın bir parçası olan enformasyon ve iletişim teknolojilerinde süregelen değişikliklere yanıt veren, genişletilmiş bir okuryazarlık olarak da değerlendirilebilir (Hobbs & Coiro, 2019). Eshet-Alkalai'nin (2004) ifadesi ile dijital okuryazarlık bireyin dijital çağda hayatta kalma becerisidir.

Dijital okuryazarlık, Gilster'ın (1997) ifade ettiği gibi, sadece “tuş vuruşlarında değil fikirlerde ustalaşmayı” ve uyanık, dikkatli ve ihtiyatlı olmayı gerektiren bir özelliktir. Dijital okuryazarlık kavramı, dijital yeterlilikleri de kapsamaktadır. Hatta kimi araştırmalarda bu kavramlar, birbirleri yerine kullanılmaktadır (Pawlicka vd., 2022). Dijital yetkinlikler, Avrupa Komisyonu tarafından yaşamboyu öğrenmede sekiz temel yetkinlikten biri olarak değerlendirilmektedir (European Commission, 2019).

Dijital okuryazarlık kavramına ilişkin en kapsayıcı ve detaylı tanım, DigEuLit adlı Avrupa Birliği projesi tarafından ortaya koyulmuştur. Bu tanıma göre;

“Dijital okuryazarlık, bireylerin dijital araçları ve imkanları, dijital kaynakları tanımlamak, erişmek, yönetmek, entegre etmek, değerlendirmek, analiz etmek ve sentezlemek; yeni bilgiler edinmek, medya ifadeleri oluşturmak ve diğer bireylerle çeşitli yaşam durumları içerisinde, yapıcı sosyal eylemi mümkün kılmak ve bu süreci yansıtmak için iletişim kurmak amacıyla uygun şekilde kullanma farkındalığı, tutumu ve yeteneğidir (Martin & Grudziecki, 2006, s. 255).

Aynı projede dijital okuryazarlığın iş, öğrenme, boş zaman ve günlük yaşamın diğer yönlerini kapsayan yaşam durumlarına gömülü başarıları

dijital eylemleri gerçekleştirebilmeyi; enformasyon ve iletişim teknolojileri (EİT) okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve görsel okuryazarlık gibi birkaç ilgili “okuryazarlıktan” alınan unsurları; bilgi, teknik, tutum ve kişisel niteliklerin edinilmesini ve kullanılmasını, yaşam görevlerinin çözümünde dijital eylemleri planlama, yürütme ve değerlendirme ve kişinin kendi dijital okuryazarlık gelişimini yansıtmaya yeteneğini içerdiği ve birey için kendi özel yaşam durumuna göre değişebilen ve ayrıca bireyin yaşam durumu geliştikçe gelişen, yaşam boyu devam eden bir süreç olduğuna vurgu yapılmıştır (Martin, 2005).

DigEuLit projesinde sunulan çerçeveye ile paralel olarak literatürde dijital okuryazarlık kimi diğer okuryazarlıklarla ilişkilendirilmektedir. Dijital okuryazarlık; Rodríguez-de-Dios vd'ye göre (2016) bilgi okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı ile; Ng'ye göre (2012) enformasyon teknolojisi okuryazarlığı, ağ okuryazarlığı, çevrim içi okuryazarlık ve multimedya okuryazarlığı ile; Bawden'a göre (2001) bilgi okuryazarlığı, bilgisayar (enformasyon teknolojileri, elektronik bilgi) okuryazarlığı, kütüphane okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve ağ (internet) okuryazarlığı ile; Jin ve diğerlerine göre (2020) ise bilgisayar okuryazarlığı, EİT okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı ile ilişkili bir yetkinliktir. Benzer şekilde, Reddy ve diğerleri de (2020) okuryazarlık kavramının önüne eklenen terimlerin tarihsel gelişimini ortaya koyarlar. Araştırmacılara göre süreç, 1960'lı yıllarda görsel okuryazarlık kavramı ile başlar ve teknolojik gelişmeler ile yerini teknoloji okuryazarlığına bırakır. Kişisel bilgisayarların yaygınlaşması ve grafik arayüzlerin geliştirilmesi ile bilgisayar okuryazarlığının gündeme geldiğini ve 1990'lı yılların sonuna kadar bu kavramın daha yaygın olduğunu ifade eden Reddy ve ekip arkadaşları, bu kavramın yerini önce EİT okuryazarlığına, daha sonra ise dijital teknolojilerin artan kullanımını kapsamak ve tanımlamak için çok daha geniş bir terime duyulan ihtiyaç neticesinde dijital okuryazarlığa bıraktığını ifade ederler.

Dijital okuryazar olmanın gerektirdiği ya da kapsadığı yetkinlikleri belirlemek için pek çok

farklı araştırmacı ya da kurum çeşitli çerçeveler belirlemiştir (van Deursen vd., 2014; Carretero vd., 2017; Department for Education, 2018; ITU, 2018, s. 20018; Vuorikari vd., 2022). Bu çerçevelerden biri olan DigComp (The Digital Competence Framework for Citizens), hem diğer çerçevelere referans olması hem de düzenli aralıklarla güncellenmesi bakımından en geçerli çerçevelerden biridir. Bu çerçevenin 2022 yılında yayınlanan 2.2 sürümünde, beş farklı dijital yetkinlik alanında yirmi bir farklı yetkinlik yer almaktadır. Bu yetkinlik alanları ve yetkinlikler Tablo 1’de listelenmiştir.

Tablo 1

DigComp 2.2’deki Yetkinlik Alanları ve Yetkinlikler

Yetkinlik Alanı	Yetkinlikler
1. Bilgi ve Veri Okuryazarlığı (Information and data literacy)	1.1 Verileri, bilgileri ve dijital içeriği tarama, arama, filtreleme 1.2 Veri, bilgi ve dijital içeriğin değerlendirilmesi 1.3 Verileri, bilgileri ve dijital içeriği yönetme
2. İletişim ve İş Birliği (Communication and collaboration)	2.1 Dijital teknolojiler aracılığıyla etkileşim 2.2 Dijital teknolojiler aracılığıyla paylaşım 2.3 Dijital teknolojiler aracılığıyla vatandaşlığa dahil olmak 2.4 Dijital teknolojiler aracılığıyla iş birliği 2.5 Netiket 2.6 Dijital kimliği yönetme
3. Dijital İçerik Oluşturma (Digital content creation)	3.1 Dijital içerik geliştirme 3.2 Dijital içeriğin bütünleştirilmesi ve yeniden detaylandırılması 3.3 Telif hakkı ve lisanslama 3.4 Programlama
4. Güvenlik (Safety)	4.1 Cihazların korunması 4.2 Kişisel verilerin ve gizliliğin korunması 4.3 Sağlığın ve esenliğin korunması 4.4 Çevrenin korunması
5. Sorun Çözme (Problem Solving)	5.1 Teknik sorunları çözme 5.2 İhtiyaçların ve teknolojik yanıtların belirlenmesi 5.3 Dijital teknolojileri yaratıcı bir şekilde kullanmak 5.4 Dijital yeterlilik boşluklarını belirleme

Kaynak: (Vuorikari vd., 2022)

DigComp 2.2’ye göre dijital olarak yetkin bir birey, bilgi ve veri okuryazarlığına hakim, dijital araçlarla iletişim ve işbirliği kurabilen, dijital içerik oluşturabilen, dijital dünyada kendisinin, çevresinin ve cihazlarının güvenliğini sağlayabilen ve güvenlik açıklarının farkında olan ve karşılaşılabileceği sorunları çözebilen bir bireydir.

Literatürde dijital okuryazarlık ya da dijital yetkinliklerle ilgili araştırmalarda çeşitli ölçüm yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemleri (1) öz değerlendirme (*self-assessments*), (2) bilgiye dayalı değerlendirme (*knowledge-based assessment*) ve (3) performans dayalı değerlendirme (*performance-based assessment*) olarak

sıralamak mümkündür (ITU, 2020). Literatürde en sık rastlanan ve uygulanması en kolay olan yöntem ilki olsa da en doğru ve geçerli sonuçları verecek olan yöntem üçüncü yöntemdir. Öz değerlendirme yönteminin potansiyel sorunu, Dunning-Kruger etkisi olarak adlandırılan ve belirli bir entelektüel veya sosyal alanda sınırlı bilgi veya yetkinliğe sahip kişilerin, nesnel kriterlere, akranlarının veya çevredeki insanların performansına göre bu alandaki kendi bilgi veya yeterliliklerini büyük ölçüde abartmasına neden olan bilişsel önyargıdan (Duignan, 2020) kaynaklansa da, daha

geniş araştırma örneklemine olanak vermesi açısından değerlidir.

Dijital beceriler alanında çalışmalar yürüten van Deursen ve van Dijk (2009), hem kısa anket hem de performans testi yöntemleri ile 109 katılımcı ile gerçekleştirdikleri araştırmaya göre bireylerin çevrim içi davranışlarında beceri seviyesi kaynaklı sorunlar bulunmaktadır. Düşük eğitim seviyesine sahip ve daha yaşlı katılımcıların operasyonel ve biçimsel becerilerde sorunlar yaşadığına değinen araştırmacılar bu gruptaki bireylerin internet kullanımının sınırlandığını ifade ederler. Aynı araştırmacıların 218 kişi ile gerçekleştirdikleri bir diğer çalışmada (2011) ise katılımcıların operasyonel ve biçimsel internet becerileri seviyesinin

oldukça yüksek, ancak bilgi ve stratejik internet becerileri seviyesinin kuşku uyandırıcı olduğu değerlendirilmesi yapılır. Aynı çalışmaya göre eğitim seviyesindeki artış tüm beceri seviyeleri üzerinde olumlu bir etkiye sahipken yaş, sadece operasyonel ve biçimsel internet becerileri ile bir korelasyon sergilemektedir.

Ortaokul çağındaki ergenler üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada ise dijital beceriler ile çerim içi risk ve fırsatlar arasındaki ilişki ve ebeveyn aracılığının (parental mediation) bu ikisi üzerindeki etkisi incelenir. Yaklaşık 1500 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada, dijital olarak daha yetenekli ergenlerin daha fazla fırsat elde ettiği; buna bağlı olarak daha fazla risk yaşadığı ve dijital okuryazarlığın, gençlerin daha fazla fırsat elde etmesine olanak sağladığı sonucuna ulaşılır. Araştırmacılar ayrıca, ebeveynlerin kısıtlayıcı arabuluculuk yerine başka arabuluculuk yöntemlerini seçmeleri gerektiğini ifade ederler (Rodríguez-de-Dios vd., 2018).

Avrupa Birliği için hazırlanan bir raporda, Doğu Ortaklığı ülkelerindeki dijital okuryazarlık düzeyine ilişkin bazı veriler sunulmuştur. Raporda yer alan verilere göre, Gürcistan'ın yaklaşık yarısı (%47) ve Ermenistan'daki bireylerin üçte biri (%34) bilgisayar kullanmak için gereken temel bilgiye sahip değildir. Ukrayna nüfusunun yüzde 53'ünün, dijital beceri seviyesi ise temel becerilerin altındadır ve ülkedeki altı kişiden biri ise herhangi bir dijital beceriye sahip değildir (Akhvlediani, 2021). Türkiye'de ise, 2019 verilerine göre, son üç ayda en az bir kere internet kullanan bireylerin yarısı düşük düzey dijital becerilere sahiptir ve sadece yüzde 33'ünün beceri seviyesi temel düzeyin üzerindedir (Eurostat, 2021). Yayımlanan en güncel verilerde bu değerlerde yüzde 4'lük bir artış söz konusu olsa da Türkiye'de son üç ayda internete bağlanan bireylerin yaklaşık yüzde 9'unun hiç dijital becerisi yoktur (Eurostat, 2023).

Dijital okuryazarlık düzeyinden kaynaklı eşitsizlikler sadece gelişmekte olan ülkelerin sorunu değildir. Örneğin İngiltere'de yayımlanan bir rapora göre 2021 yılında yaklaşık 11 milyon insanın temel dijital

becerilere sahip olmadıkları için dezavantajlı bir konumda buldukları belirtilmiştir. Üstelik bu kişilerin yüzde 90'ından fazlası cihazı Wi-Fi ağına bağlama, internette gezinmek için bir tarayıcı açma ve cihazı açıp kendi profiline erişim sağlama gibi görevleri dahi yerine getirememektedir. Rapora göre bu grubu, 65 yaş üzeri bireyler ve engelliler oluşturmaktadır ve yaş ile basit beceriler arasında bir korelasyon söz konusudur (Lloyds Banking Group, 2021).

Amaç ve Yöntem

Çevrim içi mahremiyet ve dijital okuryazarlık konularını kapsayan literatürde genellikle üniversite öğrencileriyle ve/veya kent merkezlerinde yaşayan nüfusla yapılan araştırmalar bulunmaktadır. Bu durum, bu gruba ulaşmanın hem kolay ve hem de maliyetsiz ya da daha düşük maliyetli olmasından kaynaklanıyor olabilir. Kırsal bölgelerde yaşayan ve sadece bu coğrafi sebeple dahi dezavantajlı konumda olabilen bireylerin dijital okuryazarlıklarına yönelik çalışmalar ise oldukça sınırlıdır. Bu sınırlı literatüre bir katkı sağlamak amacı ile, bu çalışmada kırsal bölgelerde yaşayan enformasyon ve iletişim teknolojisi kullanıcılarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile çevrim içi mahremiyet yönelimlerinin ölçüldüğü bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın evrenini Kayseri'nin dört merkez ilçesi dışındaki ilçelerinde, 2012 yılındaki yasal değişiklik öncesine kadar köyü da belde statüsünde bulunan mahallelerinde yaşayan ve enformasyon ve iletişim teknolojilerini kullanan bireyler oluşturmaktadır. Bu dağılık evren içerisinde örneklem seçimi birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi (SEGE) dikkate alınarak ilçeler ve daha sonra da mobil sinyal yoğunlukları dikkate alınarak köyler belirlenmiştir. Örneklem sürecinin bu aşamasında ilçe ve köyler geçici örneklem unsuru olarak tanımlanabilir (Neuman, 2010). Geçici örneklem unsurlarının belirlenmesinde Kentsel ve Kırsal Yerleşim Sistemleri Araştırma, ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamaları ve TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemi verileri kullanılarak amaçlı -kasti- örneklem yapılmıştır (Sanayi ve Teknoloji

Bakanlığı, 2020; Yılmaz vd., 2019). Bu yöntemde, araştırmacı önceki bilgi, deneyim ve gözlemlerden faydalanarak araştırmanın amacına uygun olan birimleri örnekleme dahil eder (Ural & Kılıç, 2013).

Belirlenen mahallelerde, nihai örnekleme oluşturacak kişiler ise sahada görev yapan anketçiler tarafından kolayda örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Kazara ya da elverişli örnekleme yöntemi olarak da bilinen bu yöntem bilgi alma kolaylığı sağlaması ve zaman, para ve işgücü kaybını önlemesi açısından tercih edilir (Büyükoztürk vd., 2014; Stockemer, 2019). Kolayda örnekleme yapılırken, katılımcı adaylarına “Akıllı cep telefonunuz var mı?” sorusu yöneltilmiş ve hayır diyenler örnekleme dahil edilmemiştir. Yukarıda aktarılan yöntemler doğrultusunda oluşturulan örnekleme ilişkin bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır.

Araştırmanın verilerini oluşturan anket formunda Ng (2012) tarafından geliştirilen ve Üstündağ ve arkadaşları (2017) tarafından on madde olarak Türkçeye uyarlanan dijital okuryazarlık ölçeği ile Baruh ve Cemalcılar (2014) tarafından geliştirilen on altı maddelik çevrim içi mahremiyet yönelimleri ölçeği kullanılmıştır. İlk ölçekteki bazı ifadeler araştırma örnekleme hitap edebilmesi için değiştirilmiştir. Ölçeğin dokuzuncu ve onuncu maddelerindeki “öğrenme etkinlikleri ve üniversitedeki çalışmalar gibi ifadeler çıkarılmıştır. Ölçeklere ek olarak, anket formunda katılımcıların cihaz ve teknoloji kullanım sıklıklarına ve cihaz ve teknoloji kullanımına ne zaman başladıklarına ilişkin sorular da yer almaktadır.

Elde edilen veriler IBM firmasının IBM SPSS Statistics for Mac 27 ve 28 kullanılarak analiz

Tablo 2

Araştırma Örnekleminin İlçelere Göre Dağılımı

İlçe	SEGE Kademesi	SEGE Sırası	Katılımcı Sayısı	Oran (%)
Özvatan	3	394	15	4.0%
Develi	3	405	55	14.7%
İncesu	4	502	25	6.7%
Bünyan	4	581	85	22.7%
Sarıoğlan	5	696	111	29.7%
Tomarza	5	713	83	22.2%
TOPLAM			374	100%

Araştırma Metodolojisi

Araştırmada, nicel veri toplama yöntemlerinden biri olan yüz yüze anket yöntemi tercih edilmiştir. Hizmet alımı yolu ile yetkilendirilen bir araştırma şirketine mensup yedi farklı anketçi, 2021 yılının Ağustos ayında, on sekiz farklı mahallede ikamet eden 374 katılımcıya anket sorularını sesli olarak okumuş ve katılımcıların verdiği cevapları, araştırma şirketi tarafından temin edilen tabletlere işlemişlerdir. Bu metotla, hem sahada süren araştırma çevrim içi olarak takip edilebilmiş hem de kâğıt israfının önüne geçilmiştir.

edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik ve geçerliliğine ilişkin olarak yapılan güvenilirlik analizlerine göre dijital okuryazarlık ölçeğinin Cronbach’s Alpha değeri 0,861; çok boyutlu mahremiyet yönelimleri ölçeğinin ise 0,923’tür. Ölçekler üzerinde uygulanacak testleri belirlemek için yapılan normallik testlerinde ise ilk ölçeğin normallik varsayımlarını karşıladığı, ancak çok boyutlu mahremiyet ölçeğinin karşılamadığı görülmüştür. Aşağıdaki tabloda ölçeklere ilişkin çarpıklık ve basıklık değerleri yer almaktadır.

Tablo 3
Ölçeklerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Ölçekler	N	Çarpıklık	Çarpıklık Standart Hatası	Basıklık	Basıklık Standart Hatası
Dijital Okuryazarlık	374	-.580	.126	-.133	.252
Çok Boyutlu Mahremiyet Yönelimleri Ölçeği	374	-.888	.126	4.690	.252

Dijital okuryazarlık ölçeğinin çarpıklık ve basıklık değerleri ± 1.5 aralığı arasındadır ve parametrik testlere uygundur (Tabachnick vd., 2019). Çevrim içi mahremiyet yönelimleri ölçeğinin basıklık değeri önerilen aralığın dışında kaldığı için bu ölçeğin kullanıldığı analizlerde parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Bu testler, parametrik testler kadar güçlü değildir ve bu prosedürleri kullanarak istatistiksel anlam bulmak daha zordur (George & Mallery, 2020).

Araştırma Soruları ve Hipotezleri

AS 1: Köylerde yaşayan EİT kullanıcılarının dijital okuryazarlık düzeyi nedir? Bu düzey cinsiyete, yaşa, eğitim düzeyine göre farklılık gösteriyor mu?

AS 2: Köylerde yaşayan EİT kullanıcılarının dijital okuryazarlık düzeyi ile enformasyon ve iletişim teknolojilerini ilk kullanma tarihleri ve kullanım sıklıkları arasında anlamlı bir ilişki var mı?

Sosyal, kültürel, zamansal, maddi ve zihinsel kaynaklar açısından eşit olmayan kişilerin dijital becerilerde ustalık ve dijital medyaya erişim açısından da eşit olmadıkları ve dijital teknolojiler ile hayatlarının daha erken bir döneminde tanışmış olmanın da dijital okuryazarlık düzeyinde olumlu bir etkisi olduğu söylenebilir (Senkbeil vd., 2013; van Deursen & van Dijk, 2014; Fraillon vd., 2015, 2018). Benzer şekilde, tüm yaşamları boyunca internete maruz kalmaları sebebiyle gençlerin dijital yeteneklerinin daha fazla olduğuna yönelik bir genel kanı da vardır (van Laar vd., 2019). Cinsiyetler arasındaki farklılık açısından değerlendirildiğinde, literatürde farklı sonuçlarla karşılaşmak mümkündür. Öz-değerlendirme ile gerçekleştirilen ölçümlerde kadınlar kendi dijital beceri düzeylerini daha düşük olarak değerlendirirler de yapılan yetenek ölçümlerinde belirgin bir farklılık görülmemektedir (Hargittai & Shafer, 2006).

Orta okul ve lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada ise kız öğrencilerin erkeklerden daha iyi performans gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Fraillon vd., 2018). Buna rağmen Türkiye, OECD ülkeleri arasında, özellikle ileri yaştaki yetişkinlerde olmak üzere, bilgi işleme becerilerinde cinsiyete dayalı farklılıkların en yüksek olduğu ülkelerden biridir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2016). Literatüre dayanarak aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

H1: Köylerde yaşayan EİT kullanıcılarının dijital okuryazarlık düzeyleri düşüktür.

H2: Kadın ve erkek katılımcıların dijital okuryazarlık düzeyleri farklıdır.

H3: Dijital göçmenler ve dijital yerlilerin dijital okuryazarlık düzeyleri farklıdır.

H4: İnternet ve akıllı cep telefonlarını daha erken kullanmaya başlayanların dijital okuryazarlık düzeyi daha yüksektir.

AS 3: Köylerde yaşayan EİT kullanıcılarının mahremiyet yönelimleri nasıldır? Bu yönelimler cinsiyete, yaş gruplarına, eğitim düzeyine, enformasyon ve iletişim teknolojilerini ilk kullanma tarihlerine, kullanım sıklıklarına ve çevrim içi paylaşılan ya da paylaşılmayan kişisel bilgilere göre farklılık gösteriyor mu?

AS 4: Köylerde yaşayan EİT kullanıcılarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile mahremiyet yönelimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

İletişim mahremiyeti yönetimi teorisine göre, bireyler mahremiyetlerini belirledikleri çeşitli kurullarlayönetirlervebukurullarınbelirlenmesinde

etkili olan değişkenlerden biri cinsiyettir (Petronio, 2002). Literatürde mahremiyet endişesinin ve tercihlerinin yaş, cinsiyet ve eğitim durumuna göre farklılık gösterdiğini belirten araştırmalar mevcuttur (Fogel & Nehmad, 2009; Hoy & Milne, 2010; Taddicken, 2014; Potoglou vd., 2017).

H5: Kadın ve erkek EİT kullanıcılarının mahremiyet yönelimleri farklıdır.

H6: Mahremiyet yönelimleri yaşa göre farklılık gösterir.

H7: Mahremiyet yönelimleri eğitim düzeyine göre farklılık gösterir.

H8: Dijital okuryazarlık düzeyi ile mahremiyet yönelimi arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Bulgular

Demografik Bilgiler

Araştırma örnekleminin büyük bir çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır (yaklaşık %80). Bu dengesiz dağılım cinsiyetler arasındaki testlerin

Tablo 4
Demografik Bilgiler

Demografik Özellikler	Kategori	Sayı	Oran (%)
İkamet Edilen Mahalle	Köy	152	40.6
	Belde	222	59.4
Cinsiyet	Kadın	77	20.6
	Erkek	297	79.4
Medeni Hal	Evli	197	52.7
	Bekar	171	45.7
	Dul	5	1.3
	Boşanmış	1	0.3
	Çiftçi	32	8.6
	Ev Hanımı	44	11.8
Meslek	Esnaf	56	15.0
	İşçi	74	19.8
	Öğrenci	73	19.5
	Memur	22	5.9
	İşsiz/İş Arayan	7	1.9
	Emekli	24	6.4
	Diğer	42	11.2
	İlkokul Mezunu	112	29.9
Eğitim	Ortaokul Mezunu	80	21.4
	Lise Mezunu	133	35.6
	Üniversite Mezunu	39	10.4
	Lisansüstü	10	2.7
Yaş	18-24	121	32.4
	25-34	59	15.8
	35-44	76	20.3
	45-54	62	16.6
	55-64	34	9.1
	65-74	17	4.5
Dijital Yerli – Dijital Göçmen	75+	5	1.3
	Dijital Yerli	159	42.5
	Dijital Göçmen	215	57.5

geçerliliği açısından olumsuz bir durumdur. Ancak bu durum, sahada gerçekleştirilen kolayda örneklemede akıllı cep telefonuna sahip olan kadınlara erkeklere oranla daha az rastlandığına ilişkin bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Katılımcıların yarısından fazlası ilköğretim mezunu, yaklaşık yüzde 35'i ise lise mezunudur.

Dijital teknolojiler ile büyüyen kuşak ile daha önceki kuşakları nitelendirmek için kullanılan dijital yerli ve dijital göçmen (digital native and digital immigrant) kavramları, ilk olarak Marc Prensky (Prensky, 2001a, 2001b) tarafından kullanılır. Prensky, 2001 yılına ait makalesinde, o dönemin yeni öğrencilerini nitelendirmek için bu kavramsallaştırmayı önerir. Kalaman (2016) doktora tez çalışmasında, internetin 1993'te kullanılmaya başladığını hatırlatarak Türkiye'deki dijital yerlilerin

yaklaşık olarak 23 yaşında olduklarını belirtir. İki çalışma arasındaki yıl farkı dikkate alınarak bu çalışmada, 18-29 yaş arasındaki katılımcılar dijital yerli, 30 ve üzeri yaşında olanlar ise dijital göçmen olarak kategorize edilmiştir.

Cihaz ve Teknoloji Kullanımları

Katılımcıların çeşitli sosyal medya uygulamalarını, kamu hizmeti uygulamalarını ve internet, cep telefonu, televizyon gibi cihazları/teknolojileri kullandıklarına ilişkin beşli Likert ölçeğinde yöneltilen sorulardan elde edilen ortalamalar ve bu ortalamaların cinsiyetler arasında farklılık gösterip göstermediğine aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların en sık kullandıkları sosyal paylaşım uygulamaları Instagram ($\bar{X}=2.9037$), Facebook ($\bar{X}=2.7166$) ve

Tablo 5
Cinsiyete Göre Uygulama ve Teknoloji Kullanım Sıklıkları

Uygulama ve Teknolojiler	Cinsiyet	N	Ortalama (X)	Toplam Ortalama	Standart Sapma	t Değeri	Sig.
Facebook	Kadın	77	1.7922	2.7166	1.21761	-7.061	<.001
	Erkek	297	2.9562		1.53389		
Twitter	Kadın	77	1.3766	1.5775	1.13600	Z:-2.491	.013
	Erkek	297	1.6296		1.22096		
Instagram	Kadın	77	2.7532	2.9037	1.71798	-.852	.395
	Erkek	297	2.9428		1.74374		
TikTok	Kadın	77	1.5844	2.0321	1.16247	-3.477	<.001
	Erkek	297	2.1481		1.61023		
YouTube	Kadın	77	2.3117	2.5936	1.51536	-1.767	.078
	Erkek	297	2.6667		1.58541		
Telegram (ve diğer anlık mesajlaşma uygulamaları)	Kadın	77	2.6364	2.3128	1.79846	1.800	.075
	Erkek	297	2.2290		1.65671		
E-Devlet	Kadın	77	1.9351	2.2995	1.20675	-2.920	.004
	Erkek	297	2.3939		1.23424		
Hayat Evet Sığar	Kadın	77	1.9610	2.0374	1.20789	-.600	.549
	Erkek	297	2.0572		1.26548		
MHRS	Kadın	77	1.8182	1.6578	1.20008	1.347	.181
	Erkek	297	1.6162		1.06264		
E-Nabız	Kadın	77	1.7403	1.6872	1.06873	.482	.630
	Erkek	297	1.6734		1.08945		
İnternet	Kadın	77	3.7013	4.0080	1.36753	-2.261	.024
	Erkek	297	4.0875		1.32762		
Cep Telefonu	Kadın	77	4.2857	4.4198	.99812	Z:-1.868	.062
	Erkek	297	4.4545		.96148		
Bilgisayar	Kadın	77	1.7143	1.7968	1.19050	-.598	.550
	Erkek	297	1.8182		1.39761		
Televizyon	Kadın	77	2.9091	3.0963	1.33950	-1.270	.205
	Erkek	297	3.1448		1.47819		

YouTube'dur ($\bar{X}=2.5936$). Katılımcıların en sık kullandıkları cihaz/teknoloji ise cep telefonudur. Bilgisayar ve televizyon kullanımları, cep telefonu ve internet kullanım sıklıklarına kıyasla oldukça düşüktür.

Cinsiyetler arasında sosyal medya uygulaması, cihaz ve teknoloji kullanım sıklıkları açısından bir farklılaşma olup olmadığını test etmek için

gerçekleştirilen t Testlerine göre Facebook, TikTok, E-Devlet ve internet kullanım sıklıkları istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Katılımcılar dijital yerli-göçmen ayrımı çerçevesinde gruplandırıldıklarında cinsiyet ayrımına kıyasla daha fazla kullanım sıklığı farklılıkları görülmektedir. Aşağıdaki tabloda iki grup arasındaki farklılığı test eden analizlere ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 6
Dijital Yerli ve Dijital Göçmen Kategorilerine Göre Uygulama ve Teknoloji Kullanım Sıklıkları

Uygulama ve Teknolojiler	Kategori	N	Ortalama (X)	Standart Sapma	t Değeri	Sig.
Facebook	D. Yerli	159	2.5786	1.50267	-1.486	.138
	D. Göçmen	215	2.8186	1.57362		
Twitter	D. Yerli	159	1.8679	1.42364	Z:-3.876	<.001
	D. Göçmen	215	1.3628	.96602		
Instagram	D. Yerli	159	3.9434	1.44628	11.684	<.001
	D. Göçmen	215	2.1349	1.52409		
TikTok	D. Yerli	159	2.5975	1.72149	6.114	<.001
	D. Göçmen	215	1.6140	1.24735		
YouTube	D. Yerli	159	3.2453	1.52081	7.351	<.001
	D. Göçmen	215	2.1116	1.43930		
Telegram (ve diğer anlık mesajlaşma uygulamaları)	D. Yerli	159	2.8616	1.80883	5.444	<.001
	D. Göçmen	215	1.9070	1.47904		
E-Devlet	D. Yerli	159	2.3082	1.26766	.117	.907
	D. Göçmen	215	2.2930	1.22387		
Hayat Evet Sığar	D. Yerli	159	2.1195	1.25972	1.090	.277
	D. Göçmen	215	1.9767	1.24721		
MHRS	D. Yerli	159	1.7044	1.15591	.709	.479
	D. Göçmen	215	1.6233	1.04677		
E-Nabız	D. Yerli	159	1.8302	1.15401	2.165	.031
	D. Göçmen	215	1.5814	1.01927		
İnternet	D. Yerli	159	4.4591	.97916	6.176	<.001
	D. Göçmen	215	3.6744	1.47441		
Cep Telefonu	D. Yerli	159	4.6415	.78983	Z:-4.078	<.001
	D. Göçmen	215	4.2558	1.05664		
Bilgisayar	D. Yerli	159	2.0063	1.42090	2.550	.011
	D. Göçmen	215	1.6419	1.28874		
Televizyon	D. Yerli	159	2.5912	1.40620	-6.055	<.001
	D. Göçmen	215	3.4698	1.37323		

Bulgulara göre, dijital yerliler, Facebook haricindeki tüm sosyal medya uygulamalarını dijital göçmenlere kıyasla daha sık kullanmaktadırlar. Cihaz ve teknoloji kullanımları açısından iki kategori karşılaştırıldığında ise dijital göçmenlerin halen neredeyse interneti kullandıkları kadar televizyon izledikleri, buna karşılık dijital yerlilerin interneti, televizyona kıyasla bir buçuk kattan daha fazla kullandıkları görülmektedir.

2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Sars-Cov-2 virüsü kaynaklı Covid-19 salgınının beraberinde getirdiği toplumsal değişikliklerin cihaz, uygulama ve teknoloji kullanımlarına etkisini ölçmek için katılımcılara, kullanım sıklıklarının salgın sürecinde artıp artmadığı sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların yarısından fazlası internet, cep telefonu, TikTok ve Instagram'ı pandemi öncesine göre daha fazla kullandıklarını bildirmiştir.

Çevrim İçi Mahremiyete Yönelik Tercihleri ve Mahremiyet Yönelimleri

Katılımcıların çevrim içi ortamlardaki mahremiyetlerini etkileyen davranışlarını gözlemek için soru formuna sosyal ağ sitesi gizlilik ayarları, profil ve gönderi görünürlüğü, son görülme özelliği, akıllı telefonlarda şifre kullanımı ve kimi kişisel bilgilerin internette paylaşılma tercihlerine ilişkin sorular sorulmuştur. Değinilmesi gereken ilk bulgu, katılımcıların yaklaşık yüzde 70'inin sosyal medya uygulamalarının varsayılan gizlilik ayarlarını az ya da çok değiştirmiş olmalarıdır.

Katılımcıların sosyal medya profillerinin ve bu profillerde yaptıkları paylaşımların görünürlüğüne ilişkin soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlasının hesaplarını gizli tuttuğu, ancak yaklaşık %34'ünün profil ve paylaşımlarını herkesin erişimine açtığı gözlemlenmektedir. Uygulanan Ki-Kare analizlerine göre; hem cinsiyetler arasında (Pearson Chi-Square=15.450, df=2, p<.001) hem de dijital yerli ile dijital göçmenler arasında (Pearson Chi-Square=19.615, df=2, p<.001) sosyal medya hesaplarının görünürlük ayarları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık söz konusudur.

Katılımcıların mahremiyet davranışlarını yansıtan bir diğer soru ise akıllı telefonlarında bir şifre kullanıp kullanmadıkları ve bu şifreyi kimlerle paylaştıklarıdır. Elde edilen verilere göre örneklem içerisindeki kadınların yaklaşık %65'i, erkeklerin %71'i, dijital yerlilerin yaklaşık %89'u ve dijital göçmenlerin yaklaşık %55'i şifre kullandığı görülmüştür. Katılımcıların neredeyse %60'ı bu şifreleri kimseyle paylaşmadıklarını belirtmiştir. Paylaşmayı tercih edenler ise çoğunlukla eşleri (%14,1) ve çocukları (%10,7) ile paylaşmaktadır.

Katılımcıların çevrim içi ortamlarda kişisel bilgilerini paylaşıp paylaşmadığına ilişkin Stutzman'ın (2006) kimlik öğelerinden on üçünü içeren bir soru yöneltilmiş ve elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda paylaşılmıştır.

Tablo 7
Sosyal Medya Uygulamalarındaki Profil ve Gönderilerin Görünürlüğü

İfadeler	Cinsiyet		Dijital Yerli – Göçmen		TOPLAM
	Kadın	Erkek	Yerli	Göçmen	
Hesabım gizli, sadece onayladığım takipçiler paylaşımlarımı görebiliyor	34 (%63)	130 (%53.9)	101 (%68.2)	63 (%42.9)	164 (%55.6)
Hesabım herkese açık, ama kişisel paylaşımlarımı sadece "Yakın Arkadaşlar" kategorisindekilere ya da belirlediğim arkadaş gruplarına açık olarak paylaşıyorum	12 (%22.2)	20 (%8.3)	10 (%6.8)	22 (%15)	32 (%10.8)
Hesabım herkese açık ve paylaştıklarımı herkes görebilir.	8 (%14.8)	91 (%37.8)	37 (%25)	62 (%42.2)	99 (%33.6)
TOPLAM	54	241	148	147	295

Tablo 8
Kimlik Ögelerinin Paylaşılma Oranları

Kimlik Ögeleri	Evet		Hayır		TOPLAM
	N	%	N	%	N
Gerçek Ad	305	81.6	69	18.4	374
E-Posta Adresi	198	52.9	176	47.1	374
Yaşanılan Yer	217	58.0	157	42.0	374
Telefon Numarası	190	50.8	184	49.2	374
Eğitim	171	45.7	203	54.3	374
Cinsiyet	251	67.1	123	32.9	374
Memleket	224	59.9	150	40.1	374
Doğum Yılı	206	55.1	168	44.9	374
Fotoğraflar	249	66.6	125	33.4	374
Meslek	168	44.9	206	55.1	374
İlişki Durumu	137	36.6	237	63.4	374
İlgi Alanları	139	37.2	235	62.8	374
Siyasi Görüş	63	16.8	311	83.2	374

Katılımcıların internette en çok paylaştıkları bilgiler sırasıyla gerçek adları, cinsiyetleri, fotoğrafları ve memleketleri; en az paylaştıkları ise siyasi görüşleri, ilişki durumları ve ilgi alanlarıdır. Cinsiyetler arasında gerçek ad ve telefon bilgileri dışında tüm ögelerde anlamlı bir farklılık söz konusudur. Geriye kalan tüm ögeler erkekler tarafından daha fazla paylaşılmaktadır. Dijital yerli-göçmen ayrımı açısından ise farklılık gösteren ögelerin sayısı daha azdır. İlişki durumu dışındaki tüm kimlik ögelerinin dijital yerliler tarafından daha sık paylaşıldığı görülmektedir.

Çevrim içi alışveriş yapıp yapmama tercihi de çevrim içi mahremiyet davranışı olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple, katılımcılara yöneltilen evet-hayır sorusuna göre, örneklemin yaklaşık %44'ü (163) internette alışveriş yapmaktadır. Elde edilen sonuç Türkiye ortalamasına oldukça yakındır. 2021 yılında Türkiye'deki internet kullanıcılarının

yine yaklaşık %44'ü internette alışveriş yaparken 2022 yılı verilerine göre bu oran %46,2 olmuştur (TÜİK, 2021, 2022). İnternette alışveriş yapma tercihi cinsiyetler arasında farklılık göstermezken (Pearson Chi-Square=.021, df=1, p=.885) dijital yerliler, göçmenlere oranla daha fazla internette alışveriş yapmaktadır (Pearson Chi-Square=41.945, df=1, p<.001).

Baruh ve Cemalcılar'ın (2014) on altı maddelik çevrim içi mahremiyet yönelimleri ölçeğinin on iki maddesi ile gerçekleştirilen ölçümlere ve uygulanan iki adımlı küme (Two-Step Cluster) analizi ile örneklem, mahremiyet yönelimi boyutlarına göre üç farklı küme oluşturmuştur. Bu üç kümeli modelin ortalama uyum ve ayrılma siluet ölçüsünü (average silhouette measure of cohesion and separation) 0,6'dır. Aşağıdaki tabloda katılımcıların bu üç kümeye dağılımına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 9
Örneklemin Alt Boyutlara Göre Dağılımı ve Ortalama Ölçek Puanları

Alt Boyutlar	Sayı	%	Ortalama	Standart Sapma
Mahremiyet Savunucuları	93	24.9	4.70	.23
Mahremiyet Bireycileri	233	62.3	3.98	.11
Mahremiyet İlimlileri	48	12.8	3.51	.66
TOPLAM	374	100	4.10	.47

Tabloda en düşük ölçek skoruna sahip ve en küçük grup, diğer ölçeklerden farklı olarak mahremiyet “umursamazları” değil “ılımlıları” olarak nitelendirilmiştir. Bunun sebebi, bu grubun ölçek ortalamaları mevcut örneklemin en düşüğü olsa da ölçeğin kullanıldığı diğer araştırmalarla kıyaslandığında halen oldukça oluşudur (Livberber Göçmen, 2018).

Mahremiyet yönelimleri ölçek ortalamaları ile gerçekleştirilen Mann-Whitney U testine göre cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık görülmezken ($Z=-1.575$, $p=.115$), dijital göçmen – dijital yerli kategorileri arasında zayıf da olsa anlamlı bir farklılık söz konusudur ($Z=-2.027$, $p=.043$). Bu farklılık, örneklemin yedi farklı yaş kategorisine ayırarak gerçekleştirilen Kruskal-Wallis testi ile daha belirgin hale gelmektedir ($H=17.882$, $df=6$, $p=.007$). Eğitim düzeyi değişkeni mahremiyet yönelimlerinde bir farklılık yaratmazken ($H=5.914$, $df=4$, $p=.206$) meslek değişkeni ile ölçek ortalamaları arasında anlamlı bir farklılıktan söz edilebilir ($H=26.390$, $df=7$, $p<.001$). Uygulanan istatistiki testlere dayanarak H5 ve H7 hipotezleri reddedilmiş, H7 hipotezi ise kabul edilmiştir.

Çevrim içi deneyim süresinin ve çevrim içi hizmet ve teknolojileri kullanım sıklıklarının mahremiyet

yönelimleri üzerindeki etkisini ölçmek için katılımcılara ilk internete bağlandıkları yıl, ilk cep telefonlarını aldıkları yıl ve ilk akıllı telefonlarını aldıkları yıl ile sosyal medya, cihaz ve teknoloji kullanım sıklıkları sorulmuş ve elde edilen sayısal veriler ile mahremiyet yönelimleri ölçek ortalamaları arasında Spearman korelasyon testi uygulanmıştır.

Tablo incelendiğinde, her üç tarih değişkeni ile mahremiyet yönelimleri ortalaması arasında ters yönlü ve 0.01 anlamlılık düzeyinde bir ilişki söz konusudur. Buradan hareketle örneklemin oluşturduğu bireyler internet, cep telefonu ve akıllı telefonla ne kadar geç tanıştıysa mahremiyet yönelim skorları da o oranda düşük olmaktadır. Bu ilişki yönü Telegram ve WhatsApp gibi anlık mesajlaşma uygulamalarını kullanım sıklıkları ile mahremiyet yönelimleri arasında da gözlemlenmiştir. Spearman korelasyon testi sonuçlarına göre bu uygulamaların kullanım sıklıklarındaki artış ile mahremiyet yönelimlerdeki düşüş istatistiksel olarak 0.01 anlamlılık düzeyinde ilişkilidir (Korelasyon Katsayısı=-.214). Twitter, E-Devlet ve Hayat Eve Sığar uygulamaları ve genel olarak internetin kullanım sıklığındaki artış ile mahremiyet yönelimleri ölçeği skoru arasında da pozitif yönlü ve 0.01 anlamlılık düzeyinde bir ilişki söz konusudur.

Tablo 10

Mahremiyet Yönelimleri ile Çevrim İçi Deneyim Süreleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Analizi

		Ortalama
İlk İnternet	Korelasyon Katsayısı	-.156**
	Sig. (iki yönlü)	.003
	N	365
İlk Cep Telefonu	Korelasyon Katsayısı	-.208**
	Sig. (iki yönlü)	<.001
	N	365
İlk Akıllı Telefon	Korelasyon Katsayısı	-.171**
	Sig. (iki yönlü)	.001
	N	346

** Korelasyon 0.01 düzeyinde (iki yönlü) anlamlıdır. | * Korelasyon 0.05 düzeyinde (iki yönlü) anlamlıdır.

Dijital Okuryazarlık Düzeyleri

Araştırma örnekleme yöneltilen on maddelik dijital okuryazarlık ölçeğine ilişkin betimsel istatistikler aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Ölçekteki en düşük ortalamalar ($X=3.1979$, $X=3.2112$), bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla kazanılan bilgileri sergilemek için dijital içerik üretebilme ve farklı teknolojiler hakkında bilgi sahibi olmaya ilişkin maddelerde; en yüksek ortalama ise, internet üzerinden yardımlaşma ve iletişim kurma maddesinde görülmektedir ($X=3.7086$).

çalışmadaki ortalama değer ise 3.729'dur (Uyar, 2021). Bu ortalamalar arasında en düşük değer olan 3.654, test değeri olarak belirlenmiştir. Tek örneklem t Testi sonucunda, araştırma örnekleminin dijital okuryazarlık düzeylerinin diğer çalışmalardaki katılımcılara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($t=-6.402$, $p<.001$). Ancak, kıyaslama yapılan her üç çalışmada da örneklemin öğrencilerden ve büyük oranda dijital yerlilerden olduğu göz önünde bulundurulması gereken bir detaydır. Bu sebeple aynı test araştırma

Tablo 11

Dijital Okuryazarlık Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Maddeler	Ortalama (X)	Standart Sapma	Min-Max
Kullandığım teknolojilerle ilgili karşılaştığım teknik problemleri (telefonun/bilgisayarın takılması, internete bağlanamaması gibi) nasıl çözeceğimi bilirim.	3.2647	1.07717	1-5
Yeni teknolojileri kolayca öğrenebilirim.	3.5080	.97072	1-5
Önemli yeni teknolojileri takip ederim.	3.3209	1.04522	1-5
Birçok farklı teknoloji hakkında bilgi sahibiyim.	3.2112	1.03855	1-5
Bilgi ve iletişim teknolojilerini iletişim kurma ve bilgiye erişme amaçlı kullanmak ve edindiğim bilgileri sergileyebileceğim dijital içerikler (Facebook, Twitter, Instagram paylaşımları, wikiler, bloglar, yorumlar) üretmek için gereken teknik becerilere sahibim.	3.1979	1.20027	1-5
Bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda sahip olduğum beceriler (akıllı cep telefonunu sorun yaşamadan kullanma, sosyal medyada içerik paylaşma, fotoğraf çekme vb.) yeterlidir.	3.4091	1.02307	1-5
İnternette bilgi edinmek için yaptığım arama ve değerlendirmelerde kendime güvenirim.	3.5241	1.00038	1-5
Siber güvenlik, webde arama ve internette sahtecilik ile ilişkili konular hakkında bilgi sahibiyim.	3.3289	1.11839	1-5
Yakın çevremle, akranlarımla ya da arkadaşlarımla internet üzerinden (ör. Facebook, Twitter, WhatsApp, Bloglar aracılığıyla) sıklıkla yardımlaşırım.	3.7086	.93090	1-5
TOPLAM	3.4267	.68647	1-5

Örneklem geneli için ölçek ortalaması 3.4267'dir. Bu ortalama değer ile karşılaştırma yapabilmek ve ilgili hipotezi test etmek için literatüre dayanarak bir test değeri belirlenmiştir.

Bu test değeri, çalışmada kullanılan dijital okuryazarlık ölçeği ile Türkiye'de gerçekleştirilen üç farklı çalışmadan elde edilmiştir. Bu çalışmalardan ikisi öğretmen adayları üzerinde gerçekleştirilmiştir ve ortalama değerler sırasıyla 3.654 ve 3.858'dir (Üstündağ vd., 2017; Bay, 2021). Diğer çalışmanın örneklemini ise meslek yüksekokulu öğrencileri oluşturmaktadır ve bu

örneklemindeki dijital yerlilerin ortalaması ile ($X=3.6862$) tekrar edilmiş ve diğer çalışmalardaki örneklem ile mevcut çalışmadaki dijital yerliler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($t=.763$, $p=.447$). Bu sebeple, H1 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

Dijital okuryazarlık düzeylerinin cinsiyete, yaşa ve internette alışveriş yapma tercihlerine bağlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için gerçekleştirilen testlerinden elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 12
Cinsiyet, Yaş ve İnternette Alışveriş Tercihine Göre Dijital Okuryazarlık Düzeyi

Değişken		N	Ortalama (X)	Standart Sapma	t Değeri	df ve p Değeri
Cinsiyet	Kadın	77	3.4740	.64897	.678	df=372, p=.498
	Erkek	297	3.4145	.69639		
Yaş	Dijital Yerli	159	3.6862	.53147	6.945	df=371.976, p<.001
	Dijital Göçmen	215	3.2349	.72514		
İnternette Alışveriş	Evet	163	3.7141	.53332	7.923	df=371.731, p<.001
	Hayır	211	3.2047	.70991		

Tablo incelendiğinde, örneklem içerisindeki kadın ve erkeklerin dijital okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($t=.678$, $df=372$, $p=.498$); dijital göçmenler ile dijital yerlilerin dijital becerileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu ($t=6.945$, $df=371.976$, $p<.001$) ve internette alışveriş yapmayı tercih edenlerin dijital okuryazarlık düzeylerinin ise etmeyenlere kıyasla daha yüksek olduğu ($t=7.923$, $df=371.731$, $p<.001$) görülmektedir. Anova testi sonuçlarına göre dijital okuryazarlık düzeyi hem yaş kategorileri arasında ($F=15.064$, $p<.001$) hem de eğitim düzeyleri arasında ($F=21.339$, $p<.001$) farklılık göstermektedir. Eğitim düzeyindeki farklılığın, nereden kaynaklandığını tespit etmek için Post Hoc LSD testi uygulanmış ve ilköğretim mezunlarının tüm diğer eğitim düzeylerindeki bireyler ile güçlü anlamlılık düzeyinde bir farklılık gösterdiği ($p<.001$) gözlemlenmiştir. Bu bilgiler ışığında, H2 hipotezi reddedilmiş, H3 hipotezi ise kabul edilmiştir.

H4 hipotezini test etmek için katılımcıların internette ilk bağılandıkları yıl ve ilk akıllı cep telefonlarını aldıkları yıl ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasında istatistiksel ilişkiyi öğrenebilmek için korelasyon testi kullanılmış ve hem ilk internet bağlantısı tarihi (Pearson Korelasyonu=-.211, $p<.001$) hem de ilk akıllı cep telefonunu edinme tarihi (Pearson Korelasyonu=-.250, $p<.001$) ile dijital okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır. Buna göre, bir katılımcı internette ne kadar erken bağılandıysa ya da ilk akıllı telefonunu ne kadar erken edindiyse dijital okuryazarlık düzeyi o kadar yüksek olmaktadır. Bu bulgulara dayanarak H4 hipotezi kabul edilmiştir.

Dijital okuryazarlık düzeyi ile Facebook (Pearson Korelasyonu=.220, $p<.001$), Twitter (Pearson Korelasyonu=.297, $p<.001$), Instagram (Pearson Korelasyonu=.421, $p<.001$), TikTok (Pearson Korelasyonu=.234, $p<.001$), YouTube (Pearson Korelasyonu=.354, $p<.001$) ve Telegram, WhatsApp vb. (Pearson Korelasyonu=.282, $p<.001$) uygulamaların; E-Devlet (Pearson Korelasyonu=.202, $p<.001$); Hayat Eve Sığar (HES) (Pearson Korelasyonu=.167, $p=.001$), Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS) (Pearson Korelasyonu=.240, $p<.001$) ve E-Nabız (Pearson Korelasyonu=.246, $p<.001$) gibi kamu hizmeti uygulamalarının ve internet (Pearson Korelasyonu=.481, $p<.001$) ve bilgisayar (Pearson Korelasyonu=.321, $p<.001$) gibi teknolojilerin kullanım sıklıkları arasında yüksek anlamlılık düzeyinde ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu uygulama ve teknoloji kullanım sıklıkları ile dijital okuryazarlık arasındaki pozitif yönlü ilişkiden farklı olarak geleneksel bir kitle iletişim aracı olan televizyonun kullanım sıklığı ile dijital okuryazarlık arasında ise negatif yönlü bir ilişki (Pearson Korelasyonu=-.136, $p=.008$) söz konusudur. Başka bir ifade ile, televizyonu daha sık kullanan katılımcıların dijital okuryazarlık düzeyleri daha düşüktür.

H8 hipotezini test etmek için gerçekleştirilen Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçları, dijital okuryazarlık düzeyi ile mahremiyet yönelimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Korelasyon Katsayısı=.165, $p=.001$). Bu sonuç, yüksek dijital okuryazarlık düzeyinin benzer

şekilde mahremiyet yönelimlerine de yansıdığını göstermektedir. Bu bulgular ışığında H8 hipotezi kabul edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

İnternet ve ona entegre ürün ve hizmetlerin kullanımlarındaki artış, dijital okuryazarlık kavramını ve dijital beceri kazanımını ön plana çıkarmıştır. Türkiye'deki hanelerin yaklaşık yüzde 94'ünün ve bireylerin yüzde 85'inin internete erişebildiği dikkate alındığında, yeni yüzyılın başlarında gündemde olan dijital bölünmenin en azından erişim açısından kapandığı ve yerini beceri düzeyinde bir dijital bölünmeye bıraktığı söylenebilir. Beceri temelli dijital bölünme ile mücadelede dijital okuryazarlık ve dijital beceri düzeylerinin tespiti ve artırılması önemlidir.

Bu araştırma, dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin yeterince istatistiki veri bulunmayan ve potansiyel tecrübe eksiklikleri nedeniyle dolandırılma, yanlış bilgi edinme ve mahremiyet ihlali gibi risklere daha açık olduğu öngörülen kırsal nüfusa yönelmiştir. Bu çerçevede, Kayseri'nin kırsal mahallelerinde yaşayan 374 katılımcı ile gerçekleştirilen saha araştırması sonucunda, katılımcıların enformasyon ve iletişim teknolojilerini kullanım sıklıkları, dijital okuryazarlık düzeyleri ve mahremiyet yönelimlerine ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Araştırma örnekleminin en fazla kullandığı EİT'ler cep telefonu ve internettir. Buteknolojilerin kullanımı cinsiyetler arasında farklılık göstermemektedir. Dijital yerli ve göçmenler arasında ise istatistiki farklılıklar gösterse de dijital göçmenler tarafından da sıklıkla kullanılmaktadırlar. Televizyon izleme sıklıkları dijital yerlilere göre daha fazla olan dijital göçmenlerin internet kullanım sıklıkları televizyon izlemelerine göre daha fazladır. Bu sonuç, literatürdeki cep telefonu ve internetin dijital göçmenler arasındaki yaygın kullanımına ilişkin bulgulara (Castro Rojas vd., 2016) paralellik göstermektedir.

Örneklemin sosyal medya ve EİT kullanım sıklıklarına göre dijital okuryazarlık düzeylerinde farklılıklar görülmektedir. Hem Facebook, Twitter,

Instagram, Tiktok, YouTube gibi sosyal medya uygulamaları hem E-Devlet, Hayat Eve Sığar gibi kamu hizmeti uygulamaları hem de bilgisayar, internet ve cep telefonu gibi teknolojileri kullanım düzeylerindeki artış dijital okuryazarlık düzeylerine pozitif yönde yansımaktadır. Televizyon kullanım sıklıkları ise tek istisnadır. Bu cihazı en sık kullananların dijital okuryazarlık düzeyleri daha düşüktür. İlişkili bir diğer bulgu, dijital göçmenlerin dijital yerlilere oranla daha fazla televizyon izledikleri ve daha düşük dijital becerilere sahip olduklarıdır. Yaş ile birlikte geleneksel medya kullanımının dijital okuryazarlık düzeyleri üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu söylenebilir. Pandemi sürecinde Türkiye'de gerçekleştirilen bir diğer araştırmada da dijital göçmenlerin temel enformasyon tüketimlerini televizyon ile gerçekleştirdiklerini ve dijital beceriler açısından eksikleri olduğu görülmüştür (Binark vd., 2020). Örneklemdaki dijital göçmenlerin ve yaşlıların düşük dijital becerilerini ve gençlere kıyasla daha az olan kullanım sıklıklarını açıklamada, bu bireylerin hayatlarının biçimlendirici dönemlerinde (formative period) yeni medya ile tanışmamış olmalarının etkisi olarak değerlendirilebilir (Loos & Ivan, 2022). Dijital becerileri düşük olan dijital göçmenlerin internet hizmetlerini daha az kullanıyor oluşu, onları bu mecralarda karşılaşılabilecekleri potansiyel risklerden uzak tutuyor olsa da toplumsal bir eşitsizlik üretmektedir. Ayrıca, dijital medya okuryazarlığı ile doğru-yanlış çevrim içi içeriği ayırt etme arasındaki pozitif yönlü ilişki de dikkate alınmalıdır (Shen vd., 2019). Bu eşitsizlik dijital dışlanma (*digital exclusion*) olarak nitelendirilebilir ve özellikle eğitim düzeyi düşük olan, çok yaşlı olan, sağlığı veya hafızası bozulmuş olan ve son zamanlarda yalnız yaşamaya başlayan yaşlı bireyler dijital dışlanma tehlikesine açıktır (Heponiemi vd., 2022).

Dijital okuryazarlık düzeylerinin kadınlar ve erkekler arasında farklılık gösterdiğine ilişkin literatürde ortak bir kanı yoktur (Hargittai & Shafer, 2006; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2016; Fraillon vd., 2018). Ancak yakın dönemde yapılan araştırmalar cinsiyetin dijital beceriler açısından belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir

(Tomczyk, 2020; Bay, 2021; Uyar, 2021). Yine de yeni medya okuryazarlığı açısından bir değerlendirme yapan 2022 tarihli bir araştırmanın cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık tespit ettiğini (Erdoğan & Topçu, 2022) eklemek gerekmektedir. Bu çalışmada ise dijital okuryazarlık açısından cinsiyetler arasında bir farklılık görülmemesi iki şekilde açıklanabilir. İlk açıklama, çalışmanın bir sınırlılığını da oluşturan dengesiz kadın-erkek örneklem sayısıdır. Bu eşit dağılmayan örneklemin sebebi, kırsal mahallelerde akıllı telefon kullanan kadınların sayısının azlığıdır. Bununla bağlantılı olarak, ikinci açıklama da örnekleme dahil olan kadınların belirli bir beceri düzeyine ulaştıktan sonra bu teknolojileri kullanmaya başlamış olabilecektir. Bu durumda, cinsiyetler arasında bir farklılık gözlenmemesi normal bir sonuçtur.

Örnekleme içerisinde cep telefonu ve akıllı telefonu daha erken edinenler ile internete daha erken bağlananların hem dijital okuryazarlık düzeyleri hem de mahremiyet yönelimleri daha yüksektir. Elde edilen bulgulara paralel olarak yüksek seviyede dijital cihaz ve çevrim içi deneyimi olanların, daha yüksek enformasyon ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı seviyesine sahip olduklarını ve olası gizlilik tehditlerine karşı kendilerini korumak için nasıl harekete geçeceklerini daha iyi bildiklerini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Paine vd., 2007; Fraillon vd., 2018). Bir diğer çalışmada ise temel yetenekleri edinmiş olmanın gelişmiş “teknolo-sermayeyi” açıklayan bir faktör olduğu ve bununla birlikte cinsiyet, ırk, eğitim ve gelirin de etkisinin devam ettiği tespit edilmiştir (Choi vd., 2021). Gelir seviyesi daha yüksek olan katılımcıların internet ve akıllı cep telefonunu daha erken tarihlerde edinmiş olabileceği ve bu sebeple de gelir düzeyinin etkisinin örnekleme de mevcut olduğu söylenebilir.

Genel olarak sahip oldukları düşük dijital okuryazarlık düzeyleri nedeniyle örneklemin kişisel mahremiyet ihlalleri ile karşı karşıya kalacakları tahmin edilebilir. Bu sebeple örnekleme, internet üzerinde paylaştıkları kişisel bilgiler ve oluşturdukları sosyal medya hesaplarının gizlilik ayarlarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların

en çok paylaştığı kişisel bilgiler gerçek ad, e-posta ve yaşanan yer iken en az paylaşılanlar ilişki durumu, ilgi alanları ve siyasi görüşüdür. Erkeklerin kadınlara oranla daha fazla kişisel bilgi paylaşıyor oluşu, kadınların paylaşılan kişisel bilgilerin farklı amaçlarla kullanılabileceğine daha fazla dikkat ettiklerine ilişkin (Hoy & Milne, 2010) bulgular ile açıklanabilir. Araştırmaya katılan kadınların yaklaşık dörtte üçünün sosyal medya hesaplarını sadece arkadaşlarının görebilecekleri şekilde tutmaları da kadınların erkeklere oranla kendilerini koruyacak proaktif davranışlar gösterme ihtimallerinin daha yüksek oluşu ile ilişkilidir (Hoy & Milne, 2010; Saeri vd., 2014; Baruh vd., 2017). Gizlilik ayarlarının dijital göçmenler ve yerliler arasındaki farklılığı ise gençlerin yaşlılara göre mahremiyet ayarlarını değiştirme ihtimallerinin daha yüksek oluşu (Brandtzæg vd., 2010) ile açıklanabilir.

Katılımcıların yaklaşık yüzde 13’ünü oluşturan mahremiyet ılımlıları grubu dahi mahremiyet yönelimleri açısından diğer araştırmalara göre yüksek bir ortalama sahiptir (Baruh vd., 2015; Kezer vd., 2016; Livberber Göçmen, 2018). Bu durum, kent merkezlerine göre daha geleneksel bir yaşam tarzı benimsedikleri söylenebilecek kırsal bölgelerde mahremiyet konusuna yönelik hassasiyet ile açıklanabilir. Genel olarak mahremiyetleri konusunda dikkatli olan örnekleme, mahremiyet yönelimleri konusunda cinsiyetler arasında belirgin bir farklılık göstermezken dijital göçmen – dijital yerli ayrımına göre oldukça düşük, ancak yaş kategorilerine göre yüksek anlamlılık düzeyinde farklılaştığı görülmüştür. Yukarıda belirtildiği gibi, gençler yaşlılara oranla gizlilik ayarlarını daha fazla değiştirmekte ve yaşlılar ise mahremiyetleri konusunda daha fazla endişe duymaktadırlar. Bu farklılık, gençlerin hayatlarının biçimlendirici dönemlerinde (*formative period*) yeni medya ile tanışmalarının (Loos & Ivan, 2022) bir etkisi olarak mahremiyetlerini korumaya yönelik ayarların farkında olmaları ve yaşlıların ise bu konuda kendilerini yetersiz hissetmeleri ile açıklanabilir.

Araştırmada ölçülen dijital okuryazarlık düzeyi ile mahremiyet yönelimleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur.

Bu sonuç, dijital okuryazarlık düzeyindeki artışın mahremiyet konusundaki farkındalık ve aksiyon alma ihtimaline (Paine vd., 2007; Bandyopadhyay, 2012) yansıdığını gösterir.

Kayseri'nin kırsal mahallelerinde gerçekleştirilen araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında, örneklemin dijital okuryazarlık düzeylerinin yaş ve eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiği ve EİT'leri yeni kullanmaya başlayanların dijital okuryazarlık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Bu bulgular çerçevesinde, erişim engellerinin giderek azalması ve altyapı engellerinin mobil yüksek hızlı internet servisleri ile aşılması neticesinde internete erişim sağlamaya başlayan yeni kullanıcıların, dijital okuryazarlık ve çevrim içi mahremiyet konularında bilgilendirilmeleri önerilebilir. Dijital göçmenlerin halen televizyonu sıklıkla kullandıkları göz önünde bulundurularak dijital okuryazarlık ile ilgili kamu spotlarının televizyonlarda belirli aralıklarla yayınlanması, söz konusu dezavantajlı gruba ulaşmak için tercih edilebilir.

Çalışma ile ilgili olarak değinilmesi gereken sınırlılıklardan ilki, araştırmanın Kayseri ilinin kırsal mahallelerini evren olarak alması nedeniyle sonuçlarının genellenemez oluşudur. İkinci sınırlılık, örneklemdaki kadın-erkek dağılımının, eşit ya da eşite yakın bir dağılım göstermemesidir. Üçüncü sınırlılık ise, çok boyutlu mahremiyet yönelimleri ölçeği ile gerçekleştirilen analizlerde parametrik olmayan testlerin kullanılmasıdır. Çünkü bu testler ile yapılan analizler evrene genellenebilir özellik taşımazlar (Geray, 2014). Dördüncü ve son sınırlılık ise, dijital okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesinde bilgiye dayalı değerlendirme ya da performansa dayalı değerlendirme yerine öz değerlendirme metodunun benimsenmiş olmasıdır. Bu son sınırlılıktan hareketle, gelecekteki araştırmacıların daha güvenli sonuçlar elde edebilmek için performans değerlendirmesi metodunu benimsemesi önerilmektedir.

Kaynaklar

Akhvlediani, T. (2021). *Digital literacy in times of the covid-19 in the eastern partnership countries*

[EaP CSF COVID-19 Policy Paper]. Eastern Partnership Civil Society Forum. <https://eufordigital.eu/library/digital-literacy-in-times-of-covid-19-in-the-eap-countries/>

Altman, I. (1976). Privacy: A conceptual analysis. *Environment and Behavior*, 8(1), 141-141. <https://doi.org/10.1177/001391657600800108>

Bandyopadhyay, S. (2012). Consumers' online privacy concerns: Causes and effects. *Innovative Marketing*, 8(3).

Barnes, S. B. (2006). A privacy paradox: Social networking in the United States. *First Monday*, 11(9). <https://doi.org/10.5210/fm.v11i9.1394>

Baruh, L., Bal, H. M., & Cemalcılar, Z. (2015). A multidimensional privacy orientation scale: Development and validation with Turkish twitter users. İçinde B. Akdenizli (Ed.), *Digital transformations in Turkey: Current perspectives in communication studies* (ss. 3-20). Lexington Books.

Baruh, L., & Cemalcılar, Z. (2014). It is more than personal: Development and validation of a multidimensional privacy orientation scale. *Personality and Individual Differences*, 70, 165-170. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.06.042>

Baruh, L., Secinti, E., & Cemalcılar, Z. (2017). Online privacy concerns and privacy management: A meta-analytical review: privacy concerns meta-analysis. *Journal of Communication*, 67(1), 26-53. <https://doi.org/10.1111/jcom.12276>

Bawden, D. (2001). Information and digital literacies: A review of concepts. *Journal of Documentation*, 57(2), 218-259. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000007083>

Bay, D. N. (2021). Okul öncesi öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(7), 172-187.

- Binark, M., Arun, Ö., Özsoy, D., Kandemir, B., & Şahinkaya, G. (2020). *Covid-19 sürecinde yaşlıların enformasyon arayışı ve enformasyon değerlendirmesi: TÜBİTAK SOBAG 120K613 no'lu araştırma projesi*. Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları. http://www.senex.org.tr/wp-content/uploads/Covid19_SenexKitap.pdf
- Boyd, D. (2008). Why youth heart social network sites: The role of networked publics in teenage social life. İçinde D. Buckingham (Ed.), *Youth, Identity, and Digital Media* (ss. 119-142). The MIT Press. <https://doi.org/10.31219/osf.io/22hq2>
- Brandtzæg, P. B., Lüders, M., & Skjetne, J. H. (2010). Too many facebook "friends"? Content sharing and sociability versus the need for privacy in social network sites. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 26(11-12), 1006-1030. <https://doi.org/10.1080/10447318.2010.516719>
- Buchanan, T., Paine, C., Joinson, A. N., & Reips, U.-D. (2007). Development of measures of online privacy concern and protection for use on the Internet. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(2), 157-165. <https://doi.org/10.1002/asi.20459>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. bs). Pegem Akademi.
- Cairncross, F. (2002). The death of distance. *RSA Journal*, 149(5502), 40-47.
- Carretero, S., Vuorikari, R., Punie, Y., European Commission, & Joint Research Centre. (2017). *DigComp 2.1 the digital competence framework for citizens with eight proficiency levels and examples of use*.
- Castro Rojas, M. D., Bygholm, A., & Hansen, T. G. B. (2016). Using information and communication technologies to promote healthy aging in costa rica: Challenges and opportunities. İçinde J. Zhou & G. Salvendy (Ed.), *Human Aspects of IT for the Aged Population. Healthy and Active Aging* (C. 9755, ss. 194-206). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-39949-2_19
- Choi, J. R., Straubhaar, J., Skouras, M., Park, S., Santillana, M., & Strover, S. (2021). Techno-capital: Theorizing media and information literacy through information technology capabilities. *New Media & Society*, 23(7), 1989-2011. <https://doi.org/10.1177/1461444820925800>
- Conklin, K. R. (1976). Privacy: Should there be a right to it? *Educational Theory*, 26(3), 263-270. <https://doi.org/10.1111/j.1741-5446.1976.tb00734.x>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2016). *Türkiye—Ülke notu—Beceriler önemlidir: Yetişkin becerileri araştırmasının kapsamlı sonuçları*. OECD. <https://www.oecd.org/skills/piaac/Skills-Matter-Turkey-Turkish-version.pdf>
- Department for Education. (2018). *Essential digital skills framework*. <https://www.gov.uk/government/publications/essential-digital-skills-framework>
- Duignan, B. (2020). Dunning-kruger effect. İçinde *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/science/Dunning-Kruger-effect>
- Erdoğan, M., & Topçu, Ç. (2022). Yeni Medya Okuryazarlığı Üzerine Bir Araştırma: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 37, 252-272. <https://doi.org/10.31123/akil.1077886>
- Eshet-Alkalai, Y. (2004). Digital literacy: A conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(1), 93-106.
- European Commission. (2019). *Key competences for lifelong learning*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/569540>

- Eurostat. (2021, Mayıs 21). *Individuals' level of digital skills (until 2019)*. Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ISOC_SK_DSKL_I__custom_5786442/default/table?lang=en
- Eurostat. (2023, Mart 7). *Individuals' level of digital skills (from 2021 onwards)*. Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/dc481686-c938-4e07-b03c-8e039f532857?lang=en>
- Fogel, J., & Nehmad, E. (2009). Internet social network communities: Risk taking, trust, and privacy concerns. *Computers in Human Behavior*, 25(1), 153-160. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2008.08.006>
- Fraillon, J., Gebhardt, E., Friedman, T., Duckworth, D., O'Malley, K., & Vernon, K. (2018). *NAP sample assessment ICT literacy: Years 6 and 10*. Australian Curriculum, Assessment and Reporting. https://www.nap.edu.au/docs/default-source/default-document-library/2017napictlreport_final.pdf?sfvrsn=2
- Fraillon, J., Schulz, W., Gebhardt, E., & Ainley, J. (2015). *National assessment program: ICT literacy years 6 & 10* (2014; National Assessment Program). Australian Curriculum, Assessment and Reporting Authority. https://www.nap.edu.au/_resources/D15_8761__NAP-ICT_2014_Public_Report_Final.pdf
- George, D., & Mallery, P. (2020). *IBM SPSS statistics 26 step by step: A simple guide and reference* (Sixteenth edition). Routledge, Taylor & Francis Group.
- Geray, H. (2014). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş* (1. bs). Umuttepe Yayınları.
- Gilster, P. (1997). *Digital literacy*. Wiley Computer Pub.
- Hargittai, E., & Shafer, S. (2006). Differences in actual and perceived online skills: The role of gender. *Social Science Quarterly*, 87(2), 432-448. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2006.00389.x>
- Heponiemi, T., Virtanen, L., Kaihlanen, A.-M., Kainiemi Päivikki Koponen, E., & Koskinen, S. (2022). Use and changes in the use of the Internet for obtaining services among older adults during the COVID-19 pandemic: A longitudinal population-based survey study. *New Media & Society*, 146144482210970. <https://doi.org/10.1177/14614448221097000>
- Hobbs, R., & Coiro, J. (2019). Design features of a professional development program in digital literacy. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 62(4), 401-409. <https://doi.org/10.1002/jaal.907>
- Hoy, M. G., & Milne, G. (2010). Gender differences in privacy-related measures for young adult facebook users. *Journal of Interactive Advertising*, 10(2), 28-45. <https://doi.org/10.1080/15252019.2010.10722168>
- ITU. (2018). *Digital skills toolkit*. International Telecommunication Union. <http://handle.itu.int/11.1002/pub/8110cd77-en>
- ITU. (2020). *Digital skills assessment guidebook*.
- Jin, K.-Y., Reichert, F., Cagasan, L. P., de la Torre, J., & Law, N. (2020). Measuring digital literacy across three age cohorts: Exploring test dimensionality and performance differences. *Computers & Education*, 157. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103968>
- Jourard, S. M. (1966). Some psychological aspects of privacy. *Law and Contemporary Problems*, 31(2), 307. <https://doi.org/10.2307/1190673>
- Kalaman, S. (2016). *Sosyokültürel, ekonomik ve siyasi boyutlarıyla yeni medyada mahremiyetin dönüşümü: Facebook örneği* [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kezer, M., Sevi, B., Cemalcılar, Z., & Baruh, L. (2016). Age differences in privacy attitudes, literacy and privacy management on Facebook. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 10(1). <https://doi.org/10.5817/CP2016-1-2>
- Kodak, D. (2018). Düşünümsel modernitede mahremiyeti yeniden tanımlamak: Kuşaklararası bir araştırma. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 54, 85-116.
- Livberber Göçmen, T. (2018). *Toplumsal yaşamda bireylerin mahremiyet yönelimleri: Sosyal ağ kullanıcıları üzerine bir saha araştırması* [Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lloyds Banking Group. (2021). *Essential digital skills report 2021* (3; Benchmarking the Essential Digital Skills of the UK). https://www.lloydsbank.com/assets/media/pdfs/banking_with_us/whats-happening/210923-lb-essential-digital-skills-2021-report.pdf
- Loos, E., & Ivan, L. (2022). Not only people are getting old, the new media are too: Technology generations and the changes in new media use. *New Media & Society*, 146144482211017. <https://doi.org/10.1177/14614448221101783>
- Martin, A. (2005). DigEuLit: A European framework for digital literacy: A progress report. *Journal of eLiteracy*, 2, 130-136.
- Martin, A., & Grudziecki, J. (2006). DigEuLit: Concepts and tools for digital literacy development. *Innovation in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences*, 5(4), 249-267. <https://doi.org/10.11120/ital.2006.05040249>
- Milne, G. R., & Culnan, M. J. (2004). Strategies for reducing online privacy risks: Why consumers read (or don't read) online privacy notices. *Journal of Interactive Marketing*, 18(3), 15-29. <https://doi.org/10.1002/dir.20009>
- Milne, G. R., & Gordon, M. E. (1993). Direct mail privacy-efficiency trade-offs within an implied social contract framework. *Journal of Public Policy & Marketing*, 12(2), 206-215. <https://doi.org/10.1177/074391569101200206>
- Neuman, W. L. (2010). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar 1* (S. Özge, Çev.; 4. bs). Yayın Odası Yayınları.
- Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy? *Computers & Education*, 59(3), 1065-1078. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2012.04.016>
- Norberg, P. A., Horne, D. R., & Horne, D. A. (2007). The privacy paradox: Personal information disclosure intentions versus behaviors. *Journal of Consumer Affairs*, 41(1), 100-126. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2006.00070.x>
- Paine, C., Reips, U.-D., Stieger, S., Joinson, A., & Buchanan, T. (2007). Internet users' perceptions of 'privacy concerns' and 'privacy actions'. *International Journal of Human-Computer Studies*, 65(6), 526-536. <https://doi.org/10.1016/j.ijhcs.2006.12.001>
- Pawlicka, A., Tomaszewska, R., Krause, E., Jaroszevska-Choraś, D., Pawlicki, M., & Choraś, M. (2022). Has the pandemic made us more digitally literate?: Innovative association rule mining study of the relationships between shifts in digital skills and cybersecurity awareness occurring whilst working remotely during the COVID-19 pandemic. *Journal of Ambient Intelligence and Humanized Computing*. <https://doi.org/10.1007/s12652-022-04371-1>
- Petronio, S. (2002). *Boundaries of privacy: Dialectics of disclosure*. State University of New York Press.

- Potoglou, D., Dunkerley, F., Patil, S., & Robinson, N. (2017). Public preferences for internet surveillance, data retention and privacy enhancing services: Evidence from a pan-European study. *Computers in Human Behavior*, 75, 811-825. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.06.007>
- Prensky, M. (2001a). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the Horizon*, 9(5), 1-6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424816>
- Prensky, M. (2001b). Digital natives, digital immigrants part 2: Do they really think differently? *On the Horizon*, 9(6), 1-6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424843>
- Reddy, P., Sharma, B., & Chaudhary, K. (2020). Digital literacy: A review of literature. *International Journal of Technoethics*, 11(2), 65-94. <https://doi.org/10.4018/IJT.20200701.oa1>
- Rodríguez-de-Dios, I., Igartua, J.-J., & González-Vázquez, A. (2016). Development and validation of a digital literacy scale for teenagers. *Proceedings of the Fourth International Conference on Technological Ecosystems for Enhancing Multiculturality - TEEM '16*, 1067-1072. <https://doi.org/10.1145/3012430.3012648>
- Rodríguez-de-Dios, I., van Oosten, J. M. F., & Igartua, J.-J. (2018). A study of the relationship between parental mediation and adolescents' digital skills, online risks and online opportunities. *Computers in Human Behavior*, 82, 186-198. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.01.012>
- Saeri, A. K., Ogilvie, C., Macchia, S. T. L., Smith, J. R., & Louis, W. R. (2014). Predicting Facebook users' online privacy protection: Risk, trust, norm focus theory, and the theory of planned behavior. *The Journal of Social Psychology*, 154(4), 352-369. <https://doi.org/10.1080/00224545.2014.914881>
- Sağıroğlu, Ş., Bülbül, H. İ., Kılıç, A., & Küçükali, M. (Ed.). (2020). *Dijital okuryazarlık: Araçlar, metodolojiler, uygulamalar ve öneriler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2020). *Türkiye'de kentsel ve kırsal yerleşim sistemleri araştırması (YER-SİS)*. <https://yervis.gov.tr/web#>
- Semiz Türkoğlu, H. (2018). Sosyal medya üzerinden mahremiyet farkındalığı ve değişimin ölçümlenmesine yönelik bir araştırma. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 54, 163-189. <https://doi.org/10.26650/CONNECTIST408216>
- Senkbeil, M., Ihme, J. M., & Wittwer, J. (2013). The test of technological and information literacy (TILT) in the national educational panel study: Development, empirical testing, and evidence for validity. *Journal for Educational Research Online*, 5(2), 139-161.
- Shen, C., Kasra, M., Pan, W., Bassett, G. A., Malloch, Y., & O'Brien, J. F. (2019). Fake images: The effects of source, intermediary, and digital media literacy on contextual assessment of image credibility online. *New Media & Society*, 21(2), 438-463. <https://doi.org/10.1177/1461444818799526>
- Stockemer, D. (2019). *Quantitative methods for the social sciences: A practical introduction with examples in SPSS and Stata*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-99118-4>
- Strauß, S. (2015). *Citizen submits on privacy, security and surveillance: Synthesis report (D 6.10)*. <http://surprise-project.eu/wp-content/uploads/2015/02/SurPRISE-D6.10-Synthesis-report.pdf>
- Stutzman, F. (2006). An evaluation of identity-sharing behavior in social network communities. *Journal of the International Digital Media and Arts Association*, 3(1), 10-18.

- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2019). *Using multivariate statistics* (Seventh edition). Pearson.
- Taddicken, M. (2014). The privacy paradox in the social web: The impact of privacy concerns, individual characteristics, and the perceived social relevance on different forms of self disclosure. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 19(2), 248-273. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12052>
- Tomczyk, Ł. (2020). Skills in the area of digital safety as a key component of digital literacy among teachers. *Education and Information Technologies*, 25(1), 471-486. <https://doi.org/10.1007/s10639-019-09980-6>
- Tufekci, Z. (2008). Can you see me now? Audience and disclosure regulation in online social network sites. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 28(1), 20-36. <https://doi.org/10.1177/0270467607311484>
- TÜİK. (2013, Ağustos 22). *Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2013*. TÜİK. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2013-13569](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2013-13569)
- TÜİK. (2021, Ağustos 26). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması, 2021*. TÜİK Kurumsal. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437)
- TÜİK. (2022, Ağustos 26). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması, 2022*. TÜİK Kurumsal. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587)
- Ural, A., & Kılıç, İ. (2013). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi* (4. bs). Detay Yayıncılık.
- Uyar, A. (2021). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyleri. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*, 7(1), 198-211.
- Üstündağ, M. T., Güneş, E., & Bahçivan, E. (2017). Turkish adaptation of digital literacy scale and investigating pre-service science teachers' digital literacy. *Journal of Education and Future*, 12, 19-29.
- van Deursen, A. J. A. M., Helsper, E. J., & Eynon, R. (2014). *Measuring digital skills: From digital skills to tangible outcomes project report* (s. 50) [Project Report]. www.oii.ox.ac.uk/research/projects/?id=112
- van Deursen, A. J. A. M., & van Dijk, J. A. G. M. (2009). Using the Internet: Skill related problems in users' online behavior. *Interacting with Computers*, 21(5-6), 393-402. <https://doi.org/10.1016/j.intcom.2009.06.005>
- van Deursen, A. J. A. M., & van Dijk, J. A. G. M. (2011). Internet skills and the digital divide. *New Media & Society*, 13(6), 893-911. <https://doi.org/10.1177/14614444810386774>
- van Deursen, A. J. A. M., & van Dijk, J. A. G. M. (2014). The digital divide shifts to differences in usage. *New Media & Society*, 16(3), 507-526. <https://doi.org/10.1177/14614444813487959>
- van Deursen, A. J. A. M., & van Dijk, J. A. G. M. (2019). The first-level digital divide shifts from inequalities in physical access to inequalities in material access. *New Media & Society*, 21(2), 354-375. <https://doi.org/10.1177/14614444818797082>
- van Laar, E., van Deursen, A. J. A. M., van Dijk, J. A. G. M., & de Haan, J. (2019). Determinants of 21st-century digital skills: A large-scale survey among working professionals. *Computers in Human Behavior*, 100, 93-104. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.06.017>

Vuorikari, R., Kluzer, S., & Punie, Y. (2022). *DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens—With new examples of knowledge, skills and attitudes*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2760/115376>

Wacks, R. (2010). *Privacy: A very short introduction*. Oxford University Press; e000xww. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=303971&lang=tr&site=ehost-live>

Waldo, J., Lin, H., & Millett, L. I. (Ed.). (2007). *Engaging privacy and information technology in a digital age*. National Academies Press.

Westin, A. F. (1967). *Privacy and freedom*. Atheneum. <https://archive.org/details/privacyfreedom00west>

Westin, A. F. (2003). Social and political dimensions of privacy. *Journal of Social Issues*, 59(2), 431-453. <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00072>

Yılmaz, F., Acar, S., Bilen Kazancık, L., Gültekin, L., Meydan, M. C., Özsan, M. E., & Işık, M. (2019). *İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması SEGE-2017*. Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. <https://yervis.gov.tr/web/File/ilce-sege-2017.pdf>

Yüksel, M. (2009). Mahremiyet hakkına ve bireysel özgürlüklere felsefi yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(01), 275-298. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002130

Extended Abstract

The availability of Internet access has witnessed significant growth both in Türkiye and worldwide, indicating a notable advancement in bridging the digital divide that emerged in the early twenty-first century. Nevertheless, researchers argue that achieving equal access to the Internet does not completely eliminate the digital divide; instead, it manifests in a different form. This

new divide, often referred to as the second-level digital divide, brings attention to the varying skill sets among individuals who utilize the Internet, rather than focusing solely on access. These skills, encompassing digital competencies or digital literacy, continue to play a crucial role in defining the extent to which individuals can effectively navigate and utilize online resources.

The focus of this research is specifically directed towards the rural population, which lacks sufficient statistical data regarding their digital literacy skills. This population, due to their potential lack of experience, is more susceptible to risks such as fraud, misinformation, and privacy violations. With this in mind, a field research study was conducted involving 374 participants residing in rural neighborhoods of Kayseri. The field research was conducted in August 2021 through face-to-face surveys with participants residing in neighborhoods of Kayseri that previously held the status of villages or towns prior to the legislative change in 2012. The aim was to obtain insights into the participants' frequency of information and communication technology usage, their levels of digital literacy, and their orientations towards privacy. In line with this goal, research questions are formed.

RQ1: What is the digital literacy level of ICT (information and communication technologies) users living in villages? Does this level differ according to gender, age, and education level?

RQ2: Is there a significant relationship between the digital literacy level of ICT users living in villages and the dates of their first use of these technologies and their frequency of use?

RQ3: What are the privacy orientations of ICT users living in villages? Do these tendencies differ according to gender, age groups, education level, date of first use of these technologies, frequency of use, and the choice on personal information shared or not shared online?

RQ4: Is there a statistically significant relationship between the digital literacy levels and privacy orientations of ICT users living in villages?

The article begins by providing a brief history of the internet and its impact on society. The increasing use of the internet has led to a digital divide, which has been partially bridged by expanding internet access. However, researchers argue that a second level of digital divide still exists, which focuses on the skills of using the internet. This is where digital literacy comes into play. The article then delves into the concept of privacy, which is defined as the right of individuals, groups or organizations to determine when, how, and to what extent they reveal information about themselves. The article explores the various definitions and perspectives of privacy and how it has been affected by technological advancements. The article also discusses the role of social media in the erosion of privacy and how individuals willingly participate in this process.

In line with the research questions, the results indicate that the digital literacy levels of ICT users living in villages are low. These levels statistically differ within age groups and education levels, but do not differ between genders. The digital literacy levels are also statistically correlated with the frequency of ICT use. Additionally, spending more time with digital technologies is correlated with higher digital literacy levels. Participants who start using the internet and/or smartphones at an early age are more digitally skilled than others. Regarding privacy orientations, there is no significant difference between genders and education levels. The only meaningful differences observed are between age groups: younger participants have fewer privacy concerns than older participants. It is also found that individuals with higher digital literacy levels have a better understanding of privacy concerns and are more likely to take measures to protect their personal information.

In conclusion, this work emphasizes the importance of digital literacy and privacy in the

digital age. The study provides valuable insights into the relationship between digital literacy, technology use, and privacy orientation. The article highlights the need for policymakers, educators, and individuals to recognize the importance of digital literacy and work towards promoting equal access to technology for all individuals. The study findings provide a foundation for further research in this area and can be used to develop policies that support digital literacy and privacy protection.

Yazar Bilgileri

Author details

*(Sorumlu Yazar Corresponding Author) Arş. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi, burakunlu@erciyes.edu.tr, Orcid: 0000-0002-1163-3749

**Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi, vilhan@erciyes.edu.tr, Orcid: 0000-0002-2765-9652

Katkı Oranı

Author Contribution Percentage:

Birinci yazar % 60 First Author % 60

İkinci yazar % 40 Second Author % 40

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar Supporting-Sponsor

Institutions or Organizations:

Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır. None

Çıkar Çatışması

Conflict of Interest

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. None

Etik Kurul Onayı

Ethics Board Approval

Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu, 29/06/2021, Başvuru No: 326. Erciyes University Ethical Board of Social and Humanities, 29/06/2021, Application Number: 326.

Kaynak Göstermek İçin

To Cite This Article

Ünlü, B. & İlhan, V. (2023). Dijital okuryazarlık ve mahremiyet çerçevesinde internet tabanlı hizmetlerin kullanımı: Kayseri kırsalında bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (65), 71-97. <https://doi.org/10.47998/ikad.1298385>